

Ks. Przemysław Sawa

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID: 0000-0001-5634-3078

MIEJSCE TEOLOGII DUCHOWOŚCI WŚRÓD NAUK TEOLOGICZNYCH I W STRUKTURZE KSZTAŁCENIA

*THE PLACE OF THEOLOGY OF SPIRITUALITY AMONG THE
THEOLOGICAL SCIENCES AND THE STRUCTURE OF EDUCATION*

ABSTRACT:

The article shows the specificity of the theology of spirituality in its structure as a theological sub-discipline and its links with other areas of theology. Central to the text is a review of structural solutions in ecclesiastical universities and (Catholic) theological faculties in the world and in Poland regarding the positioning of the theology of spirituality in the organisation of research and didactics, both in basic, undergraduate (Canonical Bachelor) and doctoral studies in theology, as well as in other forms of education. The research carried out leads to conclusions: the theology of spirituality needs to interact with other theological sub-disciplines and the extra-theological human and cultural sciences. At the same time, a solid study of the theology of spirituality serves the life and renewal of the Church.

Artykuł ukazuje specyfikę teologii duchowości w jej strukturze jako subdyscypliny teologicznej i jej powiązania z innymi obszarami teologii. Kluczowy dla tekstu jest przegląd rozwiązań strukturalnych na uniwersytetach kościelnych i wydziałach teologicznych (katolickich) w świecie i Polsce odnośnie do umiejscowienia teologii duchowości w organizacji badań i dydaktyki, zarówno na studiach podstawowych, licencjackich (licencjat kanoniczny) i doktoranckich z teologii, jak i w innych formach kształcenia. Ostateczne przeprowadzone badania prowadzą do wniosków: teologia duchowości potrzebuje współdziałania z innymi subdyscyplinami teologicznymi i nieologicznymi zajmującymi się człowiekiem i kulturą. Solidne studium teologii duchowości służy życiu i odnowie Kościoła.

Słowa kluczowe: teologia duchowości, wydziały teologiczne, kształcenie teologiczne, dyscypliny teologiczne

Keywords: theology of spirituality, theological faculties, theological education, theological disciplines

Jedną z młodszych subdyscyplin nauk teologicznych jest teologia duchowości. Stanowi ważną przestrzeń badań naukowych służących Kościołowi i jego duszpasterstwu. Chodzi przecież o naukowe opisanie doświadczenia religijnego, zarówno w wymiarze historycznym, jak i systematycznym. Nie jest więc jedynie upowszechnieniem szeroko rozumianej duchowości, ale teologicznym nad nią namysłem. Tak teologia duchowości współgra z teologią praktyczną i teologią systematyczną.

W tym kontekście warto postawić następujące pytania: jakie miejsce zajmuje teologia duchowości w całości nauk teologicznych? Jakie jest najlepsze rozwiązanie w umiejscowieniu teologii duchowości w strukturze kształcenia teologicznego? Odpowiedzi na postawione kwestie badawcze można udzielić, analizując metateologię (naukę o teologii), wewnętrzne powiązania subdyscyplin teologicznych, *ratio studiorum* z teologii oraz przyglądając się rozwiązaniom strukturalnym na zagranicznych i rodzimych wydziałach teologicznych. Ukazana zostanie również perspektywa realizowana w ramach Wydziału Teologicznego UŚ, obchodzącego w 2025 r. 25-lecie istnienia.

1. CHARAKTER TEOLOGII DUCHOWOŚCI

Mówiąc o miejscu teologii duchowości w systemie nauk teologicznych, należy we właściwy sposób rozumieć samą teologię i odpowiednio zdefiniować duchowość. Dopiero wtedy okaże się możliwe rozpoznanie charakteru naukowego teologii duchowości i jej miejsca w służbie Kościołowi.

Teologia jako nauka

Teologia wyjaśnia treści wiary chrześcijańskiej na bazie rozumu nią oświeconego. Trafnie wyraża to łaciński termin: *scientia fidei*. Nie można jej interpretować jako artykulacji wierzeń, ale należy postrzegać ją jako konkretny system rozumowania. Dlatego wbrew pooświeceniowym redukcjonizmom trzeba w niej widzieć naukę mającą wszelkie przymioty naukowości, zatem mającą jasno określony przedmiot badań, metodologię, język. Przedmiotem jest Objawienie Boże i jego odczytywanie przez Kościół prowadzony na przestrzeni wieków przez Ducha Świętego. Badania te mają określoną metodologię: od systematycznego studium źródeł objawienia przez rozumową refleksję nad zebranymi danymi aż do sformułowania wniosków. Jednocześnie funkcjonują różnorakie modele uprawiania teologii: historyczny (badanie empirycznych faktów chrześcijaństwa), pozytywny (z uwzględnieniem filozofii, kultury, mentalności), spekulatywny, tj. systemowy (interpretacja danych, tworzenie całościowej syntezy, uwzględnienie filozoficznego sposobu myślenia) oraz systemowo-personalistyczny (stawianie

w centrum osoby i relacji człowieka z Bogiem)¹. Jak zauważa ks. Jan Słomka, w poprawności badań teologicznych konieczne jest branie pod uwagę aktualnego stanu wiedzy w danej kwestii, logiczność rozumowania i szacunek do autora tekstu, z uwzględnianiem epoki, języka, stylu². Jednocześnie należy dostrzegać konkretne drogi teologicznego poznania: apofatyczną (więcej można rzec o tym, jaki Bóg nie jest), katafatyczną (o Bogu można powiedzieć konkretnie), odgórną (wyjście od Objawienia), oddolną (wyjście od świata), fenomenologiczną (badanie słów i „zbudowanego” języka, dystans wobec założeń wstępnych, uchwycenie istoty tego, co bezpośrednio dane), hermeneutyczną (interpretacja wewnątrz wspólnoty i uwarunkowań) itd. Do tego konieczny jest odpowiedni język: nawiązujący do Biblii, precyzyjny, ujednolicający znaczenie, spójny z całym systemem teologicznym.

Cechę specyficzną teologii stanowi konieczność wiary i jej eklezjalny charakter. Wiara badacza jest istotna w celu niesprowadzania badań do refleksji religioznawczej. Dlatego nie każda wypowiedź o Bogu, doświadczeniu religijnym czy prawdach wiary jest teologiczna. Teolog powinien najpierw wzbudzić w sobie akt wiary, czyli przyjąć rozumem i wolą to, co Bóg objawia Kościołowi i w związku z tym jemu samemu: „Z uwagi na to, że wiara jest światłem, wzywa nas, by się w nią zagłębiać, badać coraz bardziej rozjaśniany przez nią horyzont, aby lepiej poznać to, co kochamy. Z tego pragnienia rodzi się teologia chrześcijańska”³.

Teologia nie jest zatem wiedzą o chrześcijaństwie, ale refleksją rozumową (naukową) nad Objawieniem jako związana z Bogiem (trwająca w relacji z Bogiem). Oczywiście nie wyklucza to obiektywności, ale nie realizuje się ona niejako „na zewnątrz”, lecz urzeczywistnia się w samym centrum wiary. Stąd konieczny jest aspekt kościelny: żeby była sobą, teologia potrzebuje eklezjalności. Z tego powodu teolog pozostaje zakorzeniony w wierze konkretnego Kościoła czy wspólnoty kościelnej; konfesyjność jest integralna dla natury teologii. Nie da się bowiem uprawiać teologii bez kontekstu eklezjalnego będącego podmiotem wiary, ale także bez przeznaczenia badań, gdyż służą one spólnocie ochrzczonych. Tylko wtedy teologia ma sens. Trafnie ujął to papież Franciszek:

Ponadto teologia podziela eklezjalną formę wiary; jej światło jest światłem wierzącego podmiotu, którym jest Kościół. Oznacza to z jednej strony, że teologia ma służyć wierze chrześcijan, [...]. Ponadto [...] nie uważa Magisterium Papieża i zjednoczonych z nim biskupów za coś zewnętrznego, za ograniczenie swej wolności, lecz przeciwnie, za jeden ze swych elementów wewnętrznych, konstytutywnych, ponieważ Magisterium zapewnia kontakt z pierwotnym źródłem, daje więc pewność, że czerpie się ze Słowa Chrystusa w jego pełni⁴.

¹ Por. C.S. Bartnik, *Metodologia teologii dogmatycznej*, „Studia Nauk Teologicznych” 2 (2007), s. 165-173.

² J. Słomka, *Wprowadzenie do teologii katolickiej*, Katowice 2018, s. 74.

³ Franciszek, Encyklika *Lumen fidei* (2013), 36.

⁴ Tamże.

Dlatego w teologii chodzi o Objawienie, a jego centralnym punktem jest Jezus Chrystus. Z tego powodu teologia nie zajmuje się księgą jako księgą, gdyż chrześcijaństwo nie stanowi religii księgi, lecz drogą z Osobą; nie chodzi o sam tekst, ale o rozmowę z Bogiem zapraszającym do relacji. Zatem teologia zakłada życie duchowe badacza.

Związek teologii z życiem wiarą u chrześcijan przejawia się jeszcze w zachowaniu wiary we właściwym kształcie. Trafnie ujął to ks. J. Słomka: „Opasłe dzieła teologów raczej nie mają wielkiej mocy nawracania, ale bez teologii wiara marnieje, nie tyle umiera, ile zachwaszcza się i wyradza w zabobon. Teologia jest niezbędna w nieustannym dziele oczyszczania wiary”⁵. Jednocześnie konieczne jest powiązanie uprawiania teologii z duchowością. Tradycyjny wykład neoscholastyczny domaga się uzupełnienia przez teologię patrystyczną, monastyczną, afektywną, mistyczną, liturgiczną, mistagogiczną, pastoralną i duchowości⁶.

Duchowość (chrześcijańska)

Drugim komponentem terminu: teologia duchowości jest właśnie: duchowość. Samo pojęcie jawi się jako wieloznaczne, gdyż odnosi się do aktywności człowieka związanych z wewnętrznymi stanami, aspiracjami i pragnieniami. Niezależnie od religii, wyznania czy nawet ateizmu duchowość można zdefiniować jako „zespół postaw mających odniesienie intelektualno-poznawcze, emocjonalno-wartościujące i behawioralne”⁷, wiążący się z tym, co kształtuje człowieka. W klasycznym ujęciu trzeba wymienić sferę biologiczną, cechy nabyte przez kontakty społeczne i rozum. Współczesne spojrzenie na człowieka dorzuca jeszcze czynniki dziedziczne, wrodzone, gatunkowe i wychowawcze. Celem istnienia jest osiągnięcie pełni człowieczeństwa. Działania w tej sferze można nazwać duchowością. Analizując to, niezależnie od religijnego wątku wylicza się wśród cech duchowości: rozumność, umiejętność wartościowania, twórczość i działanie, odpowiedzialność, otwarcie na progres, co zakłada jakąś formę ascezy, czyli pracę nad sobą. Nieocenione znaczenie mają w tym procesie inne osoby, zwłaszcza autorytety, twórcy kultury, filozofowie, społecznicy.

Duchowość chrześcijańska, oprócz wskazanych, uniwersalnych komponentów, zakłada fundamentalną podstawę i perspektywę: istnienie i działanie Boga. O ile nieisteistyczna sytuuje cele rozwoju wewnątrz przyrodzonego świata, o tyle teistyczna widzi je w transcendencji, a chrześcijańska w Trójjedynym Bogu, Jego Objawieniu i działaniu. Ważne znaczenie ma wpływ innych wierzących, świadectwo świętych i życie Kościoła. Wobec tego duchowość chrześcijańska zakłada wiarę będącą „postawą człowieka wobec całej rzeczywistości, niedającą

⁵ J. Słomka, *Wprowadzenie do teologii katolickiej*, s. 14.

⁶ Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*, 482.

⁷ M. Chmielewski, *Duchowość*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 229.

się sprowadzić do wiedzy [...], nadaniem sensu, bez którego nie znalazłby człowiek dla siebie miejsca na świecie, sensu, jaki tkwi u podstawy ludzkich obliczeń i działań”⁸. Centrum stanowi prawda o Trójcy Świętej i bogoczości człowieka Syna Bożego. Wynika z niej konieczność relacyjności (między Bogiem i człowiekiem oraz między ludźmi), a także współlistnienia wymiaru duchowego i cielesnego⁹, co można określić jako model inkarnacyjny. Ponadto należy jeszcze uwzględniać działanie łaski zakładającej naturę i ją doskonalącej.

Teologia duchowości

Teologia duchowości jest nauką teologiczną refleksją nad duchowym życiem człowieka, doświadczeniem i dynamiką duchowego rozwoju. Do obecnego rozumienia tej dyscypliny Kościół dochodził przez stulecia. Już w starożytności funkcjonował termin: teologia mistyczna, a chodziło tutaj o wiedzę na temat życia wewnętrznego w powiązaniu z doświadczeniem mistycznym. Zasadniczo jednak od średniowiecza aż do połowy XVIII w. funkcjonowało pojęcie: „teologia ascetyczna i mistyczna”, a ostatecznie utrwalił się podział na dwa traktaty. Jednocześnie coraz bardziej umiejscawiano je w obszarze szeroko rozumianej teologii moralnej. Z czasem upowszechnił się termin: „teologia życia wewnętrznego”, a współcześnie najczęściej mówi się o: „teologii duchowości”.

W celu zrozumienia charakteru tej dyscypliny potrzebne jest określenie jej przedmiotu i źródeł. Przedmiot materialny to duchowość i życie wewnętrzne człowieka. Termin: „duchowość” bardziej wyraża podmiot doświadczający zjednoczenia z Bogiem, a sformułowanie: życie duchowe – przedmiot doświadczania, czyli to, co przeżywa człowiek wierzący w Jezusa Chrystusa. Przedmiotem formalnym jest natomiast badanie samego doświadczenia duchowego, zwłaszcza w wymiarze afektywnym, z uwzględnianiem nauczania Kościoła. Co do źródeł, oprócz ogólnoteologicznych (Biblia, Magisterium i Tradycja Kościoła, zwyczajne nauczanie), należy wyróżnić własne, tzn. nieformalne (autobiografie, listy, inne teksty wierzących) i formalne pośrednie (np. hagiografie, biografie, opracowania)¹⁰.

Wskazane wyżej komponenty naukowości są kluczowe dla badań nad duchowością. W związku z tym następuje ścisła korelacja z innymi obszarami teologii. Za priorytetowe uchodzi powiązanie z naukami biblijnymi i historią Kościoła. Biblia jako spisane słowo Boże stanowi źródło dla doświadczeń duchowych i opisanie duchowych procesów zachodzących w wierzącym człowieku. Nauki biblijne, niosąc ze sobą właściwą egzegezę i pogłębienie rozumienia tekstu natchnionego, umożliwiają właściwą analizę ich i wewnętrznych zjawisk. Historia Kościoła pozwala na poznanie „wachlarza” doświadczeń duchowych wierzących kolejnych pokoleń, co

⁸ J. Ratzinger, *Wprowadzenie w chrześcijaństwo*, tłum. Z. Włodkowska, Kraków 1996, s. 42, 62.

⁹ „[...] w Nim natura ludzka została przyjęta, a nie odrzucona, tym samym także w nas została wyniesiona do wysokiej godności”. Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, 22.

¹⁰ M. Chmielewski, *Teologia duchowości*, w: *Leksykon duchowości...*, s. 880-881.

ułatwia rozpoznanie mechanizmów i etapów rozwoju duchowości chrześcijańskiej, także w kontekście kulturowych, społecznych i historycznych uwarunkowań.

Teologia duchowości wiąże się nierozdzielnie z teologią systematyczną. Teologia fundamentalna pomaga w szukaniu uzasadnienia chrześcijaństwa, a przez to aktywności duchowych. Teologia dogmatyczna umożliwia ocenę doktrynalnej poprawności duchowych zjawisk i procesów. Teologia moralna natomiast umiejscawia rozwój życia duchowego w kontekście powinności osób ochrzczonych wobec Boga i samodoskonalenia się człowieka.

Wreszcie teologia praktyczna. Teologia liturgiczna przynosi ze sobą zrozumienie duchowości przełożonej na porządki liturgiczne, w których oficjalnie wyraża się wiara Kościoła. Prawo kanoniczne, opisując życie Kościoła jako wspólnoty, pozwala wyznaczyć ramy kościelności doświadczenia duchowego. Teologia pastoralna natomiast, przybliżając modele duszpasterskie, czyni możliwe sytuowanie przejawów duchowości w całości życia Kościoła. Jednakże teologia duchowości powinna uwzględniać zdobycze współczesnych nauk o człowieku, zwłaszcza antropologii i psychologii. Coraz głębsze poznanie wielowymiarowości człowieka pozwala bowiem rozpoznać procesy i fenomeny duchowe, dzięki czemu nie pomyli się tego, co naturalne z tym, co nadprzyrodzone (przejaw łaski).

2. TEOLOGIA DUCHOWOŚCI W STRUKTURZE WYDZIAŁÓW TEOLOGICZNYCH NA ŚWIECIE

Teologia duchowości ma szczególne znaczenie w obszarze nauk teologicznych. Jej stopniowe wyodrębnianie się skutkuje różnymi rozwiązaniami strukturalnymi w systemie badań i dydaktyki. Nie można jednak postrzegać tego tylko funkcjonalnie. Umiejscowienie teologii duchowości w strukturach organizacyjnych uniwersytetów kościelnych i wydziałów teologicznych odślania sposób jej postrzegania.

Teologia duchowości na rzymskich uniwersytetach papieskich

W strukturze Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego teologia duchowości realizowana jest na Wydziale Teologicznym w departamencie *Teologia morale e teologia spirituale*. Z tych dwóch subdyscyplin podejmowane jest kształcenie na poziomie licencjatu kanonicznego i doktoratu. Cel to zdobycie wiedzy i kompetencji w zakresie rozeznawania i towarzyszenia ludziom w kontekście relacji z Bogiem i złożonego świata. Oczywiście inklinacja teologii moralnej jest inna niż teologii duchowości. Oba spojrzenia (i jednocześnie odrębne ścieżki kształcenia) ujawniają powiązanie różnorodnych aspektów ludzkiej egzystencji, także w kontekście człowieka jako podmiotu modlącego się, członka wspólnot, społeczeństwa i stworzenia. Oprócz standardowych obszarów badawczych (źródła

i historia teologii duchowości, modlitwa, liturgia i sakramenty, dynamika życia duchowego) realizowane są następujące: duchowość ignacjańska, psychologia i duchowość pastoralna, teologia zaufania, sztuka i synodalność, duchowość i etyka przyjęcia, dialog między duchowością, integralną ekologią i rdzenną kosmowizją w świetle synodu o Amazonii, ojcostwo i duchowe macierzyństwo na chrześcijańskim Wschodzie, duchowość i świadomość między Teilhardem de Chardinem a Karlem Rahnerem, ignacjańskie rozeznavanie w małżeństwie i życiu rodzinnym, odnawianie heroicznego przywództwa. W ramach Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego funkcjonuje też Papieski Instytut Wschodni, który podejmuje badania i studia w zakresie teologii i prawa Kościołów wschodnich, także duchowości. W zakresie szeroko rozumianej duchowości jezuickiej badania podejmuje Centro di Spiritualità Ignaziana, a aktywność obejmuje kwestie akademickie i pozanaukowe, m.in. przez formację kierowników duchowych i współpracę z centrami duchowości¹¹.

Papieski Uniwersytet Laterański podejmuje badania nad duchowością w Katedrze *Gloria Crucis*. Ich celem jest pogłębienie teologii krzyża i zmartwychwstania¹². Z Uniwersytetem związane są też instytuty *ad instar Facultatis*: Wyższy Instytut Teologii Moralnej (Akademia Alfonsjańska), Instytut Patrystyczny Augustinianum oraz Instytut Teologii Życia Konsekwowanego Claretianum. Instytut Patrystyczny oferuje studia patrystyczne (szczególne miejsce to *La Cathedra Augustiniana* podejmująca m.in. badania duchowości augustiańskiej), a Instytut Claretianum oferuje kurs teologii życia konsekrowanego i studiowanie teologii życia konsekrowanego (licencjat kanoniczny i doktorat)¹³.

Na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu istnieje Instytut Duchowości, zajmujący się, poza dydaktyką, badaniami z zakresu rozwoju duchowego człowieka, zwłaszcza dotyczącymi świętości, ascetyki, mistyki, duchowości zakorzenionej w Trójcy Świętej¹⁴, z uwzględnieniem doświadczenia dominikańskiego.

Papieski Uniwersytet Świętego Krzyża realizuje badania z zakresu duchowości w Departamencie Teologii Duchowości. Celem dydaktycznym jest tutaj nauczanie studentów posługiwania się, w celu przekazania doświadczenia Boga, językiem odpowiadającym wymogom współczesności. Z tego powodu oferta

¹¹ Pontificia Università Gregoriana, *Teologia morale e teologia spirituale*, <https://www.unigre.it/it/teologia/morale-e-spirituale/> [dostęp: 19.12.2024]; Pontificio Istituto Orientale, <https://www.unigre.it/it/ua/le-missioni/pontificio-istituto-orientale/> [dostęp: 19.12.2024]; Centro di Spiritualità Ignaziana, <https://www.unigre.it/it/spiritualita-ignaziana/> [dostęp: 19.12.2024].

¹² Pontificia Università Lateranense, *Facoltà di Teologia*, <https://www.pul.va/facolta-teologia/> [dostęp: 19.12.2024].

¹³ Pontificio Istituto Patristico Augustinianum, *Cathedra Augustiniana „Agostino Trapè”*, <https://www.patristicum.org/cathedra-augustiniana> [dostęp: 19.12.2024]; Pontificio Istituto di Teologia della Vita Consacrata Claretianum, *Corso di Teologia della Vita Consacrata*, <https://www.claretianum.org/offerta-formativa/corso-accademico/> [dostęp: 19.12.2024].

¹⁴ Pontificia Università S. Tommaso d'Aquino, *Diploma in Teologia Spirituale*, <https://angelicum.it/teologia/it/diploma-in-teologia-spirituale/> [dostęp: 19.12.2024]; Istituto di Spiritualità all'Angelicum, https://angelicum.it/it/istituti/istituto_di_spiritualita/ [dostęp: 19.12.2024].

dydaktyczna jest skierowana do przyszłych wykładowców, kierowników duchowych, wychowawców seminaryjnych i zakonnych podejmujących jakąkolwiek posługę duszpasterską. Formacja i studia prowadzone są w świetle charyzmatu *Opus Dei*. Dlatego obok uniwersalnych kwestii duchowości chrześcijańskiej obszarami badań i dydaktyki są m.in. chrześcijańska walka o świętość, nauczanie Josemarii de Balaguera, duchowość prezbiterów, świeckich i życia konsekrowanego, psychologia i życie duchowe, psychologia osobowości w zastosowaniu do kierownictwa duchowego¹⁵.

Papieski Uniwersytet Salezjański prowadzi specjalne kształcenie i badania w zakresie duchowości młodzieży. Rysem charakterystycznym tej jednostki jest zwracanie uwagi na teologię i duchowość powołań, system prewencyjny, wychowanie moralne młodzieży, towarzyszenie duchowe młodym ludziom, duchowość młodzieży, jej ewangelizację i edukację, formację integralną, wspólnotowy wymiar życia¹⁶.

W kwestii studiów w zakresie duchowości wyróżnia się Papieski Wydział Teologiczny Teresianum, Papieski Instytut Duchowości prowadzony przez karmelitów bosych. Zajmuje się on m.in. badaniami pogłębiającymi rozumienie i wyjaśnianie Objawienia, wprowadza studentów w znajomość źródeł formacji duchowej, współpracuje w posłudze ewangelizacyjnej Kościoła, zwłaszcza w aspekcie życia duchowego¹⁷.

W kontekście tradycji benedyktyńskiej badania nad duchowością prowadzone są przez Papieskie Ateneum św. Anzelma. Na Wydziale Teologii realizowane są studia licencjackie (licencjat kanoniczny) i doktoranckie w zakresie wspólnotowego i liturgicznego wymiaru teologii, duchowości biblijnej i patrystycznej, integralnego rozwoju człowieka, aspektu ekumenicznego, międzyreligijnego i międzykulturowego duchowości oraz aktualności wartości benedyktyńskich. W ramach tego Wydziału funkcjonuje Instytut Monastyczny oferujący kształcenie w zakresie studiów monastycznych i teologii duchowości monastycznej. Specjalizacja studiów monastycznych koncentruje się wokół duchowych korzeni monastycyzmu w celu udzielania odpowiedzi na współczesne wyzwania. Badania służą odkrywaniu bezpiecznej tożsamości duchowej chrześcijaństwa i autentycznego doświadczenia duchowego. Ważnym obszarem jest też dialog innych religii z monastycyzmem. Perspektywę prowadzonych studiów przybliżają główne zagadnienia: wpływ Ojców na chrześcijańskie życie duchowe Zachodu, literatura duchowa wczesnego monastycyzmu łacińskiego, historia monastycyzmu

¹⁵ Pontificia Università della Santa Croce, *Department of Spiritual Theology*, <https://en.pusc.it/teo/dipartimenti/teologia-spirituale/home> [dostęp: 19.12.2024]; *Licenza Specializzata in Teologia Spirituale*, <https://en.pusc.it/teo/dipartimenti/teologia-spirituale/piano-degli-studi> [dostęp: 19.12.2024].

¹⁶ Pontificia Università Salesiana, *Licenza in Teologia Spirituale: Spiritualità giovanile*, <https://teologia.unisal.it/page/3186-licenza-in-teologia-spirituale-spiritualita-giovanile> [dostęp: 19.12.2024].

¹⁷ Pontificia Facoltà Teologica Teresianum, *Presentazione della Facoltà*, <https://www.teresianum.net/facolta/presentazione-della-facolta/> [dostęp: 19.12.2024].

zachodniego, monastycyzm i mistyka w religiach, doktryna Hildegardy z Bingen, ścieżki życia wiarą w teologii anzelmiańskiej, teologia liturgiczna Mikołaja Cabasilasa, Wilhelm z Saint-Thierry i kwestia wiary, teologia duchowa w średniowiecznych komentarzach do *Reguły św. Benedykta*. Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, iż w strukturze Ateneum istnieje Papieski Instytut Liturgiczny, słynący ze studiów obejmujących kwestie liturgiczne w aspekcie teologicznym, historycznym, duchowym i duszpasterskim¹⁸.

Studia i badania z zakresu duchowości podejmuje też Papieski Uniwersytet Antonianum. Szczególnym ich obszarem jest franciszkanizm, m.in. pisma św. Franciszka i św. Klary z Asyżu, historia franciszkanizmu (sztuka, architektura i ikonografia franciszkańska), historia duchowości franciszkańskiej, pisma mistyczne św. Bonawentury, hagiografia franciszkańska, średniowieczne doświadczenia religijne, franciszkańskie podejście do antropologii, reforma kapucyńska, franciszkanizm żeński, systematyczna duchowość franciszkańska, chrystologia franciszkańska, podstawy chrystologii afektywnej¹⁹. Duchowość franciszkańska zgłębianą jest też na Papieskim Wydziale Teologicznym św. Bonawentury (*Seraphicum*), prowadzonym przez Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych. Rysem charakterystycznym *Seraphicum* jest Katedra Kolbiana, podejmująca akademickie badania i działania formacyjne, które pogłębiają myśl i doświadczenie św. Maksymiliana Marii Kolbeo oraz odpowiadają na współczesne wyzwania w tym świetle²⁰.

Studia z teologii duchowości realizowane są wreszcie także w ramach Papieskiego Ateneum Regina Apostolorum, prowadzonego przez Legionistów Chrystusa. W ramach Ateneum funkcjonuje Instytut Sacerdos, obejmujący formację teologiczną, duchową i pastoralną presbiterów, a także Wyższy Instytut

¹⁸ Pontificio Ateneo Sant'Anselmo, *Facoltà di Teologia*, <https://www.anselmianum.com/it/offerta-accademica/facolta-di-teologia> [dostęp: 19.12.2024]; *Studi Monastici*, <https://www.anselmianum.com/it/istituto-monastico/studi-monastici> [dostęp: 19.12.2024]; *Licenza in Studi Monastici*, <https://www.anselmianum.com/it/istituto-monastico/studi-monastici/licenza-studi-monastici> [dostęp: 19.12.2024]; *Pontificio Istituto Liturgico. Licenza in liturgia. Programma dei corsi per l'anno 2024–2025. I semestre*, https://drive.google.com/file/d/1-Yn9nMaBlgnLaQPzm5_4Peic5h2Bkgw1/view [dostęp: 19.12.2024]; *Pontificio Istituto Liturgico. Licenza in liturgia. Programma dei corsi per l'anno 2024–2025. II semestre*, <https://drive.google.com/file/d/1X8tU7UNd0VjsS--8Gjobj7xojPPN1gms/view> [dostęp: 19.12.2024]; *Istituto Liturgico. Dottorato in liturgia. Programma dei corsi per l'anno 2024–2025*, <https://drive.google.com/file/d/1-LwtXcgvixiv9EHjZmAbpxSKxKb0opZu/view> [dostęp: 19.12.2024].

¹⁹ Pontificia Università Antonianum, *Facoltà di Teologia, Diploma di licenza in teologia Indirizzo: spiritualità. Anno I*, <https://www.antonianum.eu/facolta/facolta-di-teologia/diploma-di-licenza-in-teologia/indirizzo-spiritualita/anno-i/> [dostęp: 19.12.2024]; *Teologia Diploma di licenza in teologia. Indirizzo: spiritualità. Anno II*, <https://www.antonianum.eu/facolta/facolta-di-teologia/diploma-di-licenza-in-teologia/indirizzo-spiritualita/anno-ii/> [dostęp: 19.12.2024].

²⁰ Pontificia Facoltà Teologica San Bonaventura – Seraphicum, *Licenza in Francescanesimo – Descrizione dei corsi (2024–2025)*, <https://www.sanbonaventuraseraphicum.org/it/licenza-in-francescanesimo-descrizione-dei-corsi-2024-2025> [dostęp: 19.12.2024]; *Cattedra Kolbiana*, <https://www.sanbonaventuraseraphicum.org/it/cattedrakolbiana> [dostęp: 19.12.2024].

Nauk Religijnych, oferujący m.in. formację w zakresie życia konsekrowanego²¹.

Teologia duchowości na wybranych wydziałach teologicznych na świecie

Perspektywy teologii duchowości można rozpoznać, m.in. przyglądając się strukturalnym rozwiązaniom na innych wydziałach teologicznych i kościelnych uniwersytetach czy w szkołach wyższych. W każdym miejscu w ramach studiów podstawowych prowadzone są zajęcia z tej dyscypliny, lecz nie wszędzie eksponuje się teologię duchowości jako obszar badań naukowych. Stąd ów przegląd obejmuje tylko te miejsca, w których badania i dydaktyka z zakresu teologii duchowości (teologii życia wewnętrznego) jest wyraźnie wyodrębniona.

Włochy. Wydział Teologiczny Północnych Włoch w Mediolanie łączy teologię moralną z teologią duchowości w jednej płaszczyźnie, przy czym każda z tych subdyscyplin zachowuje własną specyfikę²². Na Papieskim Wydziale Teologicznym Południowych Włoch (Sekcja św. Alojzego w Neapolu), prowadzonym przez jezuitów, podejmuje się studia z zakresu teologii życia chrześcijańskiego (teologii duchowości). Przedmiotem poszukiwań są m.in. korzenie życia w Duchu Świętym, tradycje duchowe patrystyki, średniowiecza i nowożytności, duchowości Kościołów wschodnich i Towarzystwa Jezusowego²³. Studia teologii duchowości realizowane są też na Wydziale Teologicznym Triveneto w Padwie, kształcącym w zakresie duchowego i kulturowego dziedzictwa tradycji chrześcijańskiej, z uwzględnieniem niechrześcijańskich tradycji religijnych. Duchowością wschodnią zajmuje się natomiast Katedra Liturgii Ortodoksyjnej na Wydziale Teologicznym Włoch Centralnych²⁴. Badania duchowości podejmowane są również w Departamencie Ewangelizacji na Wydziale Teologicznym

²¹ Ateneo Pontificio Regina Apostolorum, *Licenza in teologia*, https://www.upra.org/app/uploads/2024/04/Licenza-Teologia-Spirituale_2024-2025.pdf [dostęp: 19.12.2024]; *Istituto Sacerdos*, <https://www.upra.org/facolta-e-istituti/istituti/istituto-sacerdos/> [dostęp: 19.12.2024]; *Istituto Superiore di Scienze Religiose*, <https://www.upra.org/facolta-e-istituti/istituto-superiore-di-scienze-religiose/> [dostęp: 19.12.2024].

²² Facoltà Teologica dell'Italia Settentrionale, *Ordinamento degli studi*, <https://www.ftismilano.it/wp-content/uploads/sites/2/2022/02/20220203-Ordinamento-degli-Studi-2.pdf> [dostęp: 19.12.2024].

²³ Pontificia Facoltà Teologica dell'Italia Meridionale – Sezione San Luigi, *Teologia della vita cristiana*, <https://sanluigi.pftim.it/teologia-della-vita-cristiana/> [dostęp: 19.12.2024]. Wśród przykładowych zagadnień znajdują się następujące: Żydzi i judaizm w historii, literatura rabiniczna i współczesność; państwa, społeczeństwo i geopolityka w kontekście śródziemnomorskim; rozeznawanie duchowe i moralne oraz nawrócenie duszpasterskie, rozważania o życiu w Duchu Świętym, przebaczenie, które rodzi życie, Kościół synodalny, współczesny mistycyzm według M. de Certeau, rozeznawanie duchów we wschodniej tradycji duchowej.

²⁴ Facoltà Teologica del Triveneto, *Licenza (Secondo Ciclo) – presentazione*, <https://www.fttr.it/offerta-formativa/percorso-di-teologia/ciclo-di-licenza-2/secondo-ciclo-presentazione/> [dostęp: 19.12.2024]; Facoltà Teologica dell'Italia Centrale, *Cattedra in Liturgia Ortodossa*, <https://www.ftic.it/cattedra-ortodossa/> [dostęp: 19.12.2024].

w Emilia–Romania²⁵. Na Papieskim Wydziale Teologicznym Sardynii badaniami z teologii moralnej fundamentalnej i społecznej, teologii moralnej rodziny i seksualności, teologii moralnej religii i sakramentów, teologii duchowości, teologii pastoralnej, katechetyki fundamentalnej, bioetyki i prawa kanonicznego zajmuje się Departament Teologii Praktycznej²⁶.

Kraje niemieckojęzyczne. Na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Innsbrucku badania z zakresu duchowości prowadzone są w Instytucie Teologii Praktycznej. Podobne rozwiązanie funkcjonuje na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Johanna Gutenberga w Moguncji, gdzie podejmuje się badania dotyczące funkcjonowania Kościoła oraz analizę zjawisk religijnych i duchowości chrześcijańskiej, w której realizuje się wspólnota wiary, a także na Wydziale Teologii Katolickiej w Julius-Maximilians-Universität w Würzburgu (w ramach Katedry Teologii Praktycznej), na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Augsburgu, w Katedrze Teologii Praktycznej Wydziału Teologicznego na Uniwersytecie Alberta-Ludwiga we Fryburgu oraz w Katedrze Teologii Pastoralnej i Homiletyki Uniwersytetu Teologicznego w Chur (Szwajcaria)²⁷.

W Szkole Filozofii i Teologii Benedykta XVI w Heiligenkreuz istnieje Instytut Duchowości i Studiów Religijnych, w którego ramach funkcjonuje Studium Licencjackie „Spiritualität und Evangelisation – Spirituelle Theologie” („Duchowość i Ewangelizacja – Teologia Duchowości”)²⁸. Badania z zakresu teologii duchowości, studia podyplomowe bądź licencjackie (licencjat kanoniczny) prowadzone są także na kapucyńskim Uniwersytecie Filozoficzno-Teologicznym w Münster²⁹, natomiast badania nad duchowością w kontekście interdyscyplinarnym to

²⁵ Facoltà Teologica dell’Emilia-Romagna, *Teologia dell’Evangelizzazione*, <https://www.fter.it/teologia-dellevangelizzazione/> [dostęp: 19.12.2024].

²⁶ Pontificia Facoltà Teologica della Sardegna, *Codici disciplinari Dipartimento di Teologia pratica*, https://www.pfts.it/images/documenti_pdf/Codici%20disciplinari%20Dipartimento%20di%20Teologia%20pratica.pdf [dostęp: 19.12.2024].

²⁷ Universität Innsbruck, *Institut für Praktische Theologie*, <https://www.uibk.ac.at/de/praktheol/> [dostęp: 21.12.2024]; Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Katholisch-Theologische Fakultät, *Katholische Theologie – Pastoraltheologie*, <https://www.pastoral.kath.theologie.uni-mainz.de/> [dostęp: 21.12.2024]; Julius-Maximilians-Universität Würzburg, Katholisch-Theologische Fakultät, *Lehrstuhl für Pastoraltheologie*, <https://www.theologie.uni-wuerzburg.de/en/pastoraltheologie/pastoraltheologische-forschung/> [dostęp: 21.12.2024]; Universität Augsburg, Katholisch-Theologische Fakultät, *Lehrstühle & Professuren*, <https://www.uni-augsburg.de/de/fakultaet/kthf/lehrstuhle-professuren/> [dostęp: 21.12.2024]; Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, *Pastoraltheologie*, <https://www.theol.uni-freiburg.de/discipline/p/forschung> [dostęp: 22.12.2024]; Theologische Hochschule Chur, *Lehrstühle*, <https://thchur.ch/ueber-uns/organisation/lehrstuehle/> [dostęp: 22.12.2024].

²⁸ Philosophisch-Theologische Hochschule Benedikt XVI in Heiligenkreuz, *Institut für Spirituelle Theologie und Religionswissenschaft*, <https://www.hochschule-heiligenkreuz.at/institute/08-institut-fuer-spirituelle-theologie-und-religionswissenschaft/> [dostęp: 21.12.2024].

²⁹ Philosophisch-Theologische Hochschule Münster, *Graduiertenkurs für Theologie der Spiritualität (Lic. Theol.)*, <https://pth-muenster.de/programm/theologie-der-spiritualitaet-lic-theol/> [dostęp: 21.12.2024]. Oprócz podstawowych kierunków badań nad duchowością znajduje się duchowość od Soboru Watykańskiego II do współczesności, teologia rozeznawania duchów, teologia doświadczenia – doświadczenie w teologii, duchowość a sztuka, filozoficzne podstawy teologii mistyki, duchowość żydowska, mistyczne wymiary islamu, religie Azji.

element charakterystyczny dla Instytutu Psychologii Pastoralnej i Duchowości Uniwersytetu Filozoficzno-Teologicznego Sankt Georgen we Frankfurcie nad Menem³⁰.

Na Uniwersytecie Vinzenz Pallotti w Vallendar umiejscowiono teologię duchowości w Katedrze Teologii Systematycznej wraz z teologią dogmatyczną, fundamentalną, moralną, etyką, katolicką nauką społeczną i naukami o religii. Jednocześnie funkcjonuje Instytut Pallottiego jako Centrum Duchowości badające myśl Wincentego Pallottiego oraz inne zagadnienia duchowości, kwestie międzykulturowe i międzyreligijne w kontekście dialogu i globalizacji³¹.

Badania teologii duchowości i życia wewnętrznego prowadzone są w Katedrze Teologii Moralnej Wydziału Teologicznego w Katolickim Prywatnym Uniwersytecie w Linz. Przedmiotem szczególnych analiz są: rozeznawanie duchowe, modele udanego życia w biografii świętych, powiązanie liturgii z egzystencją, samopoznanie oraz wypełnianie przez człowieka swego powołania jako woli Bożej. Strukturalne powiązanie teologii duchowości z moralną ma miejsce także na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Malty³².

Oryginalne rozwiązanie zastosowane jest w strukturze badawczo-dydaktycznej Wydziału Teologii Katolickiej na Uniwersytecie Wiedeńskim. Teologia duchowości umiejscowiona jest w Instytucie Teologii Historycznej. Ideą spinającą historię duchowości, historię Kościoła, teologię liturgiczną i sakramentalną oraz teologię i historię chrześcijańskiego Wschodu jest rozpoznanie aktualności historycznego doświadczenia Kościoła we współczesnych wyzwaniach. Analogicznie badania z historii duchowości, zwłaszcza nurtu benedyktyńskiego, prowadzone są na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Lucernie³³.

Europa Zachodnia. Na Wydziale Teologii i Religioznawstwa na Uniwersytecie Katolickim w Louvain studiowanie duchowości realizowane jest w obszarze wspólnym naukom o kulturze i społeczeństwie, a same badania i studia teologii duchowości prowadzone są w jednej z trzech perspektyw: Biblii, doktryny chrześcijańskiej i etyki³⁴. Natomiast na Wydziale Teologii i Nauk Religijnych

³⁰ Philosophisch-Theologische Hochschule Sankt Georgen, *Institut für Pastoralpsychologie und Spiritualität*, <https://www.sankt-georgen.de/institute/institut-fuer-pastoralpsychologie-und-spiritualitaet/> [dostęp: 21.12.2024].

³¹ Vinzenz Pallotti University, *Fachgebiete Theologie. Lehrstühle – nach Fachgebieten*, <https://vp-uni.de/university/fakultaeten/theologie/fachgebiete/> [dostęp: 22.12.2024]; *Institute und Forschung*, <https://vp-uni.de/university/institute-forschung/> [dostęp: 22.12.2024].

³² Katholische Privat-Universität Linz, *Institut für Moralthologie*, <https://ku-linz.at/theologie/institute/moralthologie> [dostęp: 22.12.2024]; L-Università ta' Malta, *Department of Moral Theology*, <https://www.um.edu.mt/theology/moral/aboutus/> [dostęp: 22.12.2024].

³³ Universität Wien, *Institut für Historische Theologie*, <https://ht-ktf.univie.ac.at/> [dostęp: 22.12.2024]; Universität Luzern, *Kirchengeschichte*, <https://www.unilu.ch/fakultaeten/tf/professuren/kirchengeschichte/uebersicht/> [dostęp: 22.12.2024].

³⁴ Université catholique de Louvain (Louvain-la-Neuve), *Faculté de théologie et d'étude des religions. Les Domaines d'enseignement*, <https://uclouvain.be/fr/facultes/theologie/domaines-enseignement.html> [dostęp: 22.12.2024].

Katolickiego Uniwersytetu w Louvain (część niderlandzkojęzyczna) studia nad duchowością, zwłaszcza niderlandzką, średniowieczną literaturą mistyczną, oraz badania porównawcze mistycyzmu chińskiego i chrześcijańskiego prowadzone są w Instytucie Studiów nad Duchowością. W strukturze organizacyjnej Uniwersytetu funkcjonuje również Centrum Studiów i Dokumentacji „Capuchins in the Low Countries” oraz Centrum Studiów nad Augustynem, Augustynizmem i Jansenizmem³⁵. W Niderlandach badania nad religią i duchowością w kontekście międzyreligijnym i uwarunkowań współczesności prowadzi Uniwersytet w Tilburgu³⁶.

Filozoficzne i teologiczne badania duchowości (i mistycyzmu) realizuje się w jezuickim The Centre Sèvres w Paryżu na Wydziale Teologicznym, mianowicie w Departamentach: Filozofii, Mistycyzmu i Religii, Teologii Praktycznej i Pastoralnej oraz Duchowości Ignacjańskiej³⁷. Na Wydziale Teologicznym badania i studia z zakresu duchowości przeprowadzane są przez Departament Teologii Moralnej i Duchowości, ze szczególnym uwzględnieniem psychologii i doświadczenia duchowego, teologii świętości chrześcijańskiej i nadużyć duchowych³⁸; w Tuluzie można otrzymać certyfikat z Biblii i Duchowości³⁹. W Wielkiej Brytanii natomiast studia z duchowości realizowane są w Centrum Duchowości i Pojednania, ze szczególnym ukierunkowaniem na kwestie społeczne i zrównoważony rozwój⁴⁰.

Studia z teologii duchowości, zwłaszcza w zakresie życia konsekrowanego, prowadzone są przez Katedrę Życia Konsekrowanego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kościelnego San Dámaso w Madrycie. Podobnie rzecz ma się w Instytucie Teologicznym Życia Zakonnego w Vitoria-Gasteiz w ramach Wydziału Teologicznego Północnej Hiszpanii⁴¹. W Papieskim Uniwersyte-

³⁵ Katholieke Universiteit Leuven, *Institute for the Study of Spirituality*, <https://research.kuleuven.be/portal/en/unit/50043595?hl=en&lang=en> [dostęp: 22.12.2024]; *KU Leuven Organisational Chart*, <https://www.kuleuven.be/wieiswie/en/unit/regional/50000120> [dostęp: 22.12.2024].

³⁶ Tilburg University, *Tilburg School of Catholic Theology*, <https://www.tilburguniversity.edu/about/schools/theology> [dostęp: 22.12.2024].

³⁷ Facultés Loyola Paris, *Diplômes canoniques*, <https://www.loyolaparis.fr/diplomes-canoniques/> [dostęp: 22.12.2024]; *Philosophie, mystique, religion*, <https://www.loyolaparis.fr/departement/philosophie-mystique-religion/> [dostęp: 22.12.2024]; *Théologie pratique et pastorale*, <https://www.loyolaparis.fr/departement/theologie-pratique-et-pastorale/> [dostęp: 22.12.2024]; *Spiritualité ignatienne*, <https://www.loyolaparis.fr/departement/spiritualite-ignatienne/> [dostęp: 22.12.2024].

³⁸ Institut Catholique de Paris, *Département Théologie morale et spirituelle*, <https://www.icp.fr/a-propos-de-licp/decouvrez-licp/facultes-et-instituts/departement-theologie-morale-et-spirituelle> [dostęp: 22.12.2024].

³⁹ Institut Catholique de Toulouse, *Certificat de bible et spiritualité*, <https://www.ict-toulouse.fr/formation/certificat-de-bible-et-spiritualite-cbs-teb-2/> [dostęp: 22.12.2024].

⁴⁰ St. Mary's University Twickenham London, *Centre for Initiatives in Spirituality and Reconciliation (InSpiRe)*, <https://www.stmarys.ac.uk/research/centres/inspire/background.aspx> [dostęp: 22.12.2024].

⁴¹ Universidad Eclesiástica San Dámaso, *Teología de la Vida Consagrada*, <https://www.san-damaso.es/catedra-de-teologia-de-la-vida-consagrada/> [dostęp: 22.12.2024]; La Facultad Teológica del Norte de España, *Institutos*, <https://www.teologiavitoria.edu.es/institutos/> [dostęp: 22.12.2024].

cie Comillas w Madrycie funkcjonuje Uniwersytecki Instytut Duchowości, podejmujący badania w rzeczonym zakresie, dydaktykę w ramach cykli studiów oraz organizujący rozmaite kursy formacyjne. W strukturze Wydziału Teologicznego znajduje się również Departament Teologii Moralnej i Praktyki Życia Chrześcijańskiego⁴². Natomiast na Uniwersytecie Papieskim w Salamance badana jest duchowość św. Teresy Wielkiej i tradycji terecjańskiej w ramach Katedry Święta Teresa od Jezusa, a rzeczywistość świętości w świecie w Katedrze Kościół, Sekularyzacja, Konsekracja⁴³.

Europa Środkowa. Badania duchowości podejmowane są w Katedrze Teologii Pastoralnej i Duchowości Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu w Republice Czeskiej, a na Uniwersytecie Karola w Pradze – na Wydziale Teologii Katolickiej w ramach Katedry Teologii Systematycznej i Praktycznej⁴⁴. Na Uniwersytecie Preszowskim teologia duchowości, zwłaszcza w kontekście liturgii i duchowości chrześcijańskiego Wschodu, badana jest w Katedrze Teologii Systematycznej; podobnie na Wydziale Teologii Rzymskokatolickiej Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie, mianowicie w ramach Katedry Teologii Systematycznej, w Sekcji Teologii Moralnej⁴⁵.

Ameryka Północna. Na Katolickim Uniwersytecie Ameryki jedną z dwunastu szkół składowych jest Szkoła Teologii i Nauk o Religii. W niej mieści się Wydział Duchowości (odpowiednik Katedry) oraz Centrum Studiów Karmelitańskich jako forma ogólnouniwersytecka⁴⁶. Studia duchowości realizowane są również w jezuickiej Gloria L. and Charles I. Clough Szkole Teologii i Służby⁴⁷ oraz na Papieskim Wydziale Niepokalanego Pożycia w Dominikańskim Domu Studiów w Waszyngtonie, w którym

⁴² Universidad Pontificia Comillas, *Instituto Universitario de Espiritualidad*, <https://www.comillas.edu/cihs/facultad-de-teologia/instituto-universitario-de-espiritualidad/> [dostęp: 22.12.2024]; Universidad Pontificia Comillas, *Organización Facultad de Teología*, <https://www.comillas.edu/cihs/facultad-de-teologia/organizacion/> [dostęp: 22.12.2024].

⁴³ Universidad Pontificia de Salamanca, *Cátedras Teología*, <https://www.upsa.es/informacion-alumno-actual/catedras-teologia> [dostęp: 22.12.2024].

⁴⁴ Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, *Katedra pastorální a spirituální teologie*, <https://www.cmtf.upol.cz/katedry-a-instituty/katedry/katedra-pastoralni-a-spiritalni-teologie/> [dostęp: 22.12.2024]; Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, *Katedra systematické a pastorální teologie*, <https://www.ktf.cuni.cz/KTF-415.html> [dostęp: 22.12.2024].

⁴⁵ Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, *Katedra systematickej teológie*, <https://www.unipo.sk/grackokatolicka-teologicka-fakulta/katedry/kst-gtf/> [dostęp: 22.12.2024]; Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzita Komenského v Bratislave, *Katedra systematickej teológie*, <https://frth.uniba.sk/kst/> [dostęp: 22.12.2024].

⁴⁶ Catholic University of America, School of Theology and Religious Studies, *Faculty Profiles*, <https://trs.catholic.edu/faculty-and-research/faculty-profiles/index.html> [dostęp: 22.12.2024]; *Center for Carmelite Studies*, <https://trs.catholic.edu/faculty-and-research/institutes-and-initiatives/carmelite-center/index.html> [dostęp: 22.12.2024].

⁴⁷ Gloria L. and Charles I. Clough School of Theology and Ministry, *Spirituality Studies*, <https://www.bc.edu/content/bc-web/schools/stm/academics/spirituality-studies.html> [dostęp: 22.12.2024].

teologię duchowości łączy się z teologią moralną w jednym obszarze badań i dydaktyki⁴⁸.

Wielobszarowe studia duchowości mają też miejsce w Jezuickiej Szkole Teologicznej na Uniwersytecie Santa Clara w Berkeley. Wśród głównych obszarów można wskazać następujące: *Ćwiczenia duchowe* św. Ignacego z Loyoli i ich teologia; eksperymenty w modlitwie i medytacji, praktyka kierownictwa duchowego, Pismo Święte i autorefleksja, rozeznawanie, dzienniki duchowe pierwszych towarzyszy św. Ignacego Loyoli, literatura mistyczna, kontemplacja i działanie⁴⁹. Ważnym miejscem badań i studiów nad duchowością i mistyką jest Wydział Teologii i Religioznawstwa Uniwersytetu Laval w Kanadzie⁵⁰. Na Wydziale Teologii Uniwersytetu św. Pawła w Ottawie prowadzone są studia z zakresu duchowości, odnowy kontemplatywnej, relacji duchowości z psychoterapiami i szerokim znaczeniu duchowości w kontekście pomocy człowiekowi⁵¹.

Ameryka Łacińska. Specjalizacyjne badania teologii duchowości prowadzone są na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego w Meksyku. W sposób szczególny prace oscylują wokół kierownictwa duchowego, duszpasterstwa powołań, formacji stałej duchownych, konsekrowanych i świeckich, dialogu z nowymi formami duchowości. Specyfiką tego wydziału są studia mariologiczne, zwłaszcza związane z Guadalupe, pobożnością ludową i dialogiem z kulturą meksykańską⁵².

Na Wydziale Teologicznym Papieskiego Uniwersytetu Katolickiego Argentyny studia nad duchowością powiązane są z teologią moralną, podobnie na Wydziale Teologicznym Redemptoris Mater de El Callao Mater w Peru⁵³. W Boliwii, oprócz badań i studiów teologii duchowości, prowadzone są studia z zakresu fenomenologii religijności boliwijskiej oraz teologii inkulturacji⁵⁴. Na Wydziale Teologii Papieskiego Uniwersytetu Katolickiego w Chile teologia duchowości

⁴⁸ Pontifical Faculty of the Immaculate Conception at the Dominican House of Studies, *Academic Catalog 2023–2024*, <https://dhs.edu/wp-content/uploads/2023/08/Academic-Catalog-23-24.pdf> [dostęp: 22.12.2024].

⁴⁹ Santa Clara University's Jesuit School of Theology, *Courses*, <https://www.scu.edu/jst/academics/courses/> [dostęp: 22.12.2024].

⁵⁰ Université Laval, Faculté de théologie et de sciences religieuses, *Spiritualité et mystique*, <https://www.ftsr.ulaval.ca/recherche/spiritualite-et-mystique> [dostęp: 22.12.2024].

⁵¹ Saint Paul University, Faculty of Theology, *G.D. in Contemplative Theology and Spiritual Mentorship*, <https://ustpaul.ca/en/program/g-d-in-contemplative-theology-and-spiritual-mentorship/courses-g-d-in-contemplative-theology-and-spiritual-mentorship/> [dostęp: 22.12.2024].

⁵² Universidad Pontificia de México, *Licenciatura Canónica en Teología Espiritual*, <https://pontificia.edu.mx/grados-pontificios/licenciatura-canonica-en-teologia-espiritual/> [dostęp: 22.12.2024]; *Licenciatura Canónica en Teología y Cultura Guadalupana*, <https://pontificia.edu.mx/grados-pontificios/licenciatura-canonica-en-teologia-y-cultura-guadalupana/> [dostęp: 22.12.2024]; *Maestría en Espiritualidad y Formación de las Vocaciones*, <https://pontificia.edu.mx/posgrados/maestria-en-espiritualidad-y-formacion-de-las-vocaciones/> [dostęp: 22.12.2024].

⁵³ Pontificia Universidad Católica Argentina, *Estatutos de la Facultad de Teología*, art. 65, <https://uca.edu.ar/es/facultad-de-teologia/estatutos> [dostęp: 22.12.2024]; Facultad de Teología Redemptoris Mater de El Callao Mater, *Ciclo Teológico*, <https://www.ftmr.edu.pe/programas/ciclo-teologico> [dostęp: 22.12.2024].

⁵⁴ Universidad Católica Boliviana San Pablo, Facultad de Teología, *Estatutos*, Cochabamba–Bolivia 2019, art. 58.

umiejscowiona jest w obszarze dydaktyczno-badawczej teologii praktycznej⁵⁵, a na Wydziale Teologii Papieskiego Uniwersytetu Javiera w Bogocie w Kolumbii teologię duchowości łączy się z teologią systematyczną, argumentując, że chodzi o uchwycenie Bożego Objawienia w życiu Kościoła i pojedynczego wiernego oraz o interpretację w tym świetle bieżących wydarzeń⁵⁶.

Azja i Oceania. Studia nad duchowością chrześcijańską (katolicką) prowadzone są też na wydziałach teologicznych w Oceanii i w Azji. W Katolickim Instytucie w Sydney teologia duchowości znajduje się w dziale teologii, obok teologii dogmatycznej, fundamentalnej i teologii moralnej⁵⁷. Duchowość chrześcijańska w kontekście duchowości dalekowschodnich badana jest natomiast na Wydziale Studiów Chrześcijańskich Uniwersytetu Nanzan w Japonii. Warto zaznaczyć, iż nie są to studia ściśle konfesyjne i nie trzeba być chrześcijaninem, żeby w nich uczestniczyć⁵⁸. Odrębność teologii duchowości jako obszaru badań i dydaktyki uwypuklana jest na Papieskim Wydziale Teologicznym i Filozoficznym Alwaye w Kerali w Indiach. Specyfikę stanowi studium teologii wschodniej oraz duchowości religii orientalnych⁵⁹. Wschodnią duchowość chrześcijańską w jej wielu wymiarach bada środowisko związane z Wydziałem Teologicznym w Dharmaram Vidya Kshetram w Bangalore w Indiach⁶⁰, jak również w Papieskim Wschodnim Instytucie Studiów Religijnych (Paurastya Vidyāpīṭham) w Kottayam⁶¹. Badania duchowości i studia specjalistyczne z zakresu jej teologii (licencjat kanoniczny bądź doktorat) realizowane są w Indyjskim Instytucie Duchowości powiązonym z Papieskim Instytutem St Peter's w Bangalore (Indie)⁶². Duchowość wschodnia, zwłaszcza w kontekście architektury i liturgii, badana jest w obszarze nauk religioznawczych i orientalnych na Wydziale

⁵⁵ Pontificia Universidad Católica de Chile, Facultad de Teología, *Disciplinary Areas*, <https://teologia.uc.cl/en/research/> [dostęp: 22.12.2024].

⁵⁶ Pontificia Universidad Javeriana, Facultad de Teología, *Teología Sistemática*, <https://teologia.javeriana.edu.co/w/teolog%C3%ADa-sistem%C3%A1tica?redirect=%2Fdepartamento> [dostęp: 22.12.2024].

⁵⁷ The Catholic Institute of Sydney, *Programs and Courses*, <https://cis.catholic.edu.au/current-students/programs-courses/> [dostęp: 22.12.2024].

⁵⁸ Nanzan University, キリスト教学科紹介 (tłum. Wprowadzenie do Wydziału Studiów Chrześcijańskich), <https://www.ic.nanzan-u.ac.jp/JINBUN/Christ/about.html> [dostęp: 29.12.2024].

⁵⁹ Pontifical Institute of Theology and Philosophy Alwaye, *Handbook & Calendar 2023–2024*, s. 99–101, 133–135, 136, 139, 147–148, 158–159, <http://www.pia.edu.in/website/handbook> [dostęp: 29.12.2024]. Wśród specyficznych obszarów badań należy wymienić: duchowość ekumenizmu i dialogu, metody medytacji, duchowość ekologiczną, indyjski kontekst duchowości, duchowość mistyczną, indyjską perspektywę ekumenizmu.

⁶⁰ Dharmaram Vidya Kshetram, Faculty of Theology, *Eastern Theology*, <https://dvk.in/departments/Theology/course/Eastern-Theology> [dostęp: 29.12.2024].

⁶¹ Pontifical Oriental Institute of Religious Studies (Paurastya Vidyāpīṭham), *Programs Offered – Faculty of Theology*, <https://pvpkottayam.in/faculty/faculty-of-theology/courses-offered/> [dostęp: 29.12.2024].

⁶² Indian Institute of Spirituality, *Our Courses*, <https://www.iispirituality.org/> [dostęp: 29.12.2024]; St Peter's Pontifical Institute, *Affiliated Institutes*, <https://stpeters.org.in/affiliated-institutes/> [dostęp: 29.12.2024].

Sztuki, Nauk Humanistycznych i Ścisłych Uniwersytetu Ducha Świętego w Kaslik w Libanie⁶³.

Afryka. W obszarze dydaktyki teologii dogmatycznej i systematycznej umiejscowiono teologię duchowości na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Katolickiego Afryki Centralnej w Kamerunie⁶⁴. Odrębny Departament Teologii Duchowości znajduje się natomiast w strukturze Wydziału Teologii Uniwersytetu Katolickiego Afryki Wschodniej w Nairobi w Kenii. Poza standardowymi kwestiami teologii duchowości podejmuje się tam badania dotyczące duchowości i opieki duszpasterskiej, małych wspólnot, duchowości orientalnej: afrykańskiej i azjatyckiej oraz inkulturacji teologii duchowości⁶⁵.

3. TEOLOGIA DUCHOWOŚCI W POLSCE

Badania i dydaktyka z zakresu teologii duchowości prowadzone są też w polskich środowiskach naukowych. Abstrahując od lokalnych doświadczeń, znaczenie tej subdyscypliny wyraźnie akcentuje polska wersja teologicznego *ratio studiorum*.

Teologia duchowości w *Ratio studiorum*

Znaczenie teologii duchowości w procesie edukacji teologicznej uwypukla *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* opublikowane w 2016 r. Dokument wskazuje na konieczność formacji z zakresu teologii duchowości podczas etapu propedeutycznego, obejmującej przybliżenie elementów duchowości kapłańskiej, roli świętych i podstawowych szkół duchowości, a w trakcie studiów konieczność podjęcia wykładów z teologii duchowości postrzeganej jako uzupełnienie teologii moralnej, która proponuje drogę życia w wolności, w Duchu Świętym⁶⁶. Znaczenie teologii duchowości uwypukla też polska wersja: *Droga formacji presbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*, zatwierdzona w 2021 r. Kluczowe jest stwierdzenie: „Studia muszą wspierać formację duchową zwłaszcza poprzez odpowiedni kształt teologii duchowości (ze specjalnym uwzględnieniem zagadnień związanych z duchowością pasterza oraz z towarzyszeniem innym na drodze wzrostu duchowego) [...]”⁶⁷. Podczas roku propedeutycznego należy prowadzić

⁶³ Université Saint-Esprit de Kaslik, *Faculté des Arts, Humanités et Sciences*, <https://www.usek.edu.lb/faculte-des-arts-humanites-et-sciences/apercu> [dostęp: 29.12.2024]

⁶⁴ Université Catholique d'Afrique Centrale, *Faculté de Théologie, Licence en Théologie*, <https://ucac-icy.net/facultes/faculte-de-theologie/offres-de-formation-faculte-de-theologie/licence-en-theologie/> [dostęp: 29.12.2024].

⁶⁵ The Catholic University of Eastern Africa, *Faculty of Theology, Department of Spiritual Theology*, https://cuea.edu/Theology/?page_id=7130 [dostęp: 29.12.2024].

⁶⁶ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Watykan 2016, 157, 169.

⁶⁷ Tamże, 400.

zajęcia z wprowadzenia do teologii duchowości (początek i dynamika życia duchowego, struktura człowieka, poznanie psychologiczne i duchowe, elementy życia duchowego, rozeznawanie, polska duchowość i pobożność, znaczenie świętych). Natomiast w ramach studiów filozoficzno-teologicznych powinno się przekazywać wiedzę w zakresie treści i praktyk w kontekście innych dyscyplin, zwłaszcza antropologii i teologii dogmatycznej, co okazuje się niezbędne w celu pozyskania umiejętności oceny doświadczeń i fenomenów duchowych. Wśród głównych zagadnień, jakie należy podjąć, widnieją następujące: metodologia teologii duchowości, duchowość a struktura psycho-fizyczno-duchowa człowieka, źródła dla życia duchowego, rozwój życia duchowego, modlitwa osobista i wspólnotowa, asceza, duchowość stanów życia, rozeznawanie, walka duchowa, zniewolenia demoniczne, mistyka, mistyka Dalekiego Wschodu, pseudomistyka. Ponadto konieczne są moduły: kierownictwo duchowe i teologia życia konsekrowanego⁶⁸.

Teologia duchowości na wydziałach teologicznych w Polsce

Na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II funkcjonuje w ramach Wydziału Teologicznego Instytut Teologii Moralnej i Duchowości, utworzony przez Katedrę Teologii Moralnej, Katedrę Teologii Duchowości i Katedrę Etyki Teologicznej. Osobno w ramach Wydziału działalność naukową i dydaktyczną podejmuje Ośrodek Studiów Franciszkańskich. Prowadzone są również Studia Podyplomowe z Teologii Duchowości, mianowicie w Instytucie Wyższych Studiów Teologicznych w Rzeszowie⁶⁹. Duchowość powiązana jest z teologią moralną (Katedra Teologii Moralnej i Nauk o Rodzinie) także na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie⁷⁰.

Na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu istnieją: Katedra Teologii Duchowości oraz Katedra Duchowości Kapłańskiej i Życia Konsekrowanego⁷¹.

Na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu badania z zakresu teologii duchowości prowadzone są w ramach Zakładu Teologii Systematycznej (dawniej: w Zakładzie Teologii Moralnej i Duchowości)⁷². Podobnie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego takie badania realizowane są przez pracowników Katedry Teologii Systematycznej. Jednocześnie duchowość Jana Pawła II oraz mistykę hiszpańską zgłębiają

⁶⁸ Tamże, 519-522, 530-531, 611.

⁶⁹ Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Wydział Teologiczny, *Struktura i pracownicy*, <https://wt.upjp2.edu.pl/wydzial/struktura-i-pracownicy> [dostęp: 2.01.2025]; *Podyplomowe studia z teologii duchowości*, <https://studiapodyplomowe.upjp2.edu.pl/studia-podyplomowe/podyplomowe-studia-z-teologii-duchowosci-11.html> [dostęp: 2.01.2025].

⁷⁰ Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Teologii, *Katedry*, <https://uwm.edu.pl/wt/wydzial/katedry> [dostęp: 2.01.2025].

⁷¹ Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, *Instytuty i katedry*, <https://pwt.wroc.pl/o-uczelnii/instytuty-i-katedry> [dostęp: 2.01.2025].

⁷² Uniwersytet Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny, *Struktura*, <https://teologia.amu.edu.pl/strona-glowna/struktura> [dostęp: 2.01.2025].

pracownicy Wydziału oraz innych uczelni (w kraju i za granicą), tworzący zespół badawczy *Dziedzictwo Jana Pawła II*⁷³.

Na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu badania z teologii duchowości realizowane są w Katedrze Teologii Systematycznej, przy której funkcjonuje również Pracownia Dokumentacji i Badań Alternatywnych Ruchów Religijnych i Parareligijnych. Jednocześnie Wydział organizuje studia podyplomowe z teologii w celu uzyskania licencjatu kanonicznego czy przygotowania z niej doktoratu⁷⁴.

Szczególnym ośrodkiem edukacji i badań teologicznych jest Uniwersytet im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W ramach Wydziału Teologicznego istnieje Instytut Nauk Teologicznych o rozbudowanej strukturze. W Zakładzie Teologii Systematycznej funkcjonuje m.in. Katedra Teologii Życia Duchowego i Katedra Mistyki Chrześcijańskiej⁷⁵.

W Akademii Katolickiej w Warszawie, w sekcji Collegium Joanneum, mieści się Instytut Teologii Systematycznej. W jego ramach funkcjonują Katedry: Starego i Nowego Testamentu, Teologii Fundamentalnej i Religiologii, Teologii Dogmatycznej, Teologii Moralnej i Teologii Duchowości. Formacyjny wymiar teologii duchowości realizowany jest w ramach tzw. otwartych wykładów Akademii Duchowości. W program włączone są zajęcia z antropologii, dynamiki życia duchowego i struktury sakramentalnej życia ochrzczonych. Interesującą inicjatywę stanowi też cykl wykładów: *Duchowość dla Warszawy*⁷⁶. Natomiast w Akademii Katolickiej w Warszawie, w sekcji Collegium Bobolanum, badania nad duchowością prowadzi Instytut Duchowości Ignacjańskiej. Ośrodek ten skupia się na interdyscyplinarnej refleksji nad duchowością jezuicką, upowszechnia ją oraz formuje liderów życia duchowego. Kształcenie to prowadzone jest na następujących „ścieżkach”: w Podyplomowych Studiach Duchowości, w Studium Duchowości Ignacjańskiej (roczny cykl tzw. wykładów otwartych) oraz w Ignacjańskiej Szkole Kierownictwa Duchowego⁷⁷.

⁷³ Uniwersytet Szczeciński, Wydział Teologiczny, *Instytut Nauk Teologicznych. Struktura*, <https://teo.usz.edu.pl/instytuty/struktura/> [dostęp: 2.01.2025]; *Zespół badawczy: Dziedzictwo Jana Pawła II*, <https://teo.usz.edu.pl/zespole-badawczy-dziedzictwo-jana-pawla-ii/> [dostęp: 2.01.2025].

⁷⁴ Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Teologiczny, *Katedra Teologii Systematycznej*, <https://www.teologia.umk.pl/wydzial/jednostki-wydzialu/katedra-teologii-systematycznej/> [dostęp: 2.01.2025]; *Studia podyplomowe*, <https://www.teologia.umk.pl/kandydat/studia-podyplomowe/> [dostęp: 2.01.2025].

⁷⁵ Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydział Teologiczny, *Instytut Nauk Teologicznych. Struktura*, <https://wt.uksw.edu.pl/instytuty/instytut-nauk-teologicznych/struktura/> [dostęp: 2.01.2025].

⁷⁶ Akademia Katolicka w Warszawie – Collegium Joanneum, *Instytuty i katedry*, <https://akademikatolicka.pl/o-uczelnii-2/instytuty-i-katedry/> [dostęp: 3.01.2025]; *Akademia Duchowości*, <https://akademikatolicka.pl/akademia-duchowosci/> [dostęp: 3.01.2025]; *Duchowość dla Warszawy*, <https://akademikatolicka.pl/duchowosc-dla-warszawy/> [dostęp: 3.01.2025].

⁷⁷ Instytut Duchowości Ignacjańskiej AKW Collegium Bobolanum, *Działalność*, <https://instytutignacjanski.pl/> [dostęp: 3.01.2025]. Poza tradycyjnymi obszarami badań porusza się takie zagadnienia, jak: duchowość współczesna i jej zagrożenia, egzystencjalne problemy człowieka, mistyka

Ważnym ośrodkiem akademickim jest Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II. Na Wydziale Teologii funkcjonują: Instytut Nauk Teologicznych oraz Instytut Nauk Biblijnych. Ten pierwszy zorganizowany jest w dziewięciu sekcjach, wśród których znajduje się sekcja teologii duchowości z dwiema Katedrami. Pierwsza to Katedra Teologii Duchowości Systematycznej i Praktycznej, podejmująca badania w obszarach metodologii, antropologicznych podstaw duchowości, jej źródeł, a także rozwoju i środków życia duchowego, doświadczenia duchowego, mistyki, duchowości mężczyzny i kobiety, duchowości i cielesności, duchowości maryjnej, duchowości życia konsekrowanego i kierownictwa duchowego. Drugą stanowi Katedra Historii Duchowości: jej pracownicy badają dzieje duchowości chrześcijańskiej w Polsce i Europie⁷⁸. Ośrodek ten jest wiodący także pod względem ilości uzyskanych licencjatów kanonicznych oraz dysertacji doktorskich z zakresu teologii duchowości. Dydaktyka prowadzona jest również w ramach Podyplomowego Studium Duchowości Katolickiej⁷⁹.

Warto wspomnieć też o badaniach podejmowanych w Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie. W ramach Sekcji Teologii Ewangelickiej prowadzone są studia teologii ewangelikalnej oraz funkcjonuje Pracownia Badań nad Pentekostalizmem⁸⁰. Realizowane tutaj badania naukowe nad ewangelikalizmem i pentekostalizmem skutkują merytoryczną oceną teorii i fenomenów duchowych występujących w tym nurcie chrześcijaństwa.

Rozwiązanie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Na Wydziale Teologicznym UŚ strukturalne umiejscowienie teologii duchowości doświadczało zmian. Pierwotnie funkcjonowała Katedra Teologii Moralnej i Duchowości⁸¹, kierowana przez ks. prof. A. Drożdża. Po reorganizacji Wydziału powstał Zakład Teologii Dogmatycznej i Duchowości, na którego czele stanął ks. prof. J. Słomka. W ten sposób utrwaliła się koncepcja powiązania doktryny

chrześcijańska, modlitwa psalmów, pomoc duchowa i pastoralna, psychologia doświadczenia duchowego, teologia i duchowość ikony, teologia i praktyka rozeznawania duchowego, teoria i praktyka *Ćwiczeń duchowych*, teoria i praktyka kierownictwa duchowego – por. Akademia Katolicka w Warszawie – Collegium Bobolanum, *Podyplomowe Studia Duchowości*, <https://www.akw.edu.pl/oferta-edukacyjna/podyplomowe-studia-duchowosci> [dostęp: 3.01.2025].

⁷⁸ Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Teologii, *Katedra Teologii Duchowości Systematycznej i Praktycznej*, <https://www.kul.pl/katedra-teologii-duchowosci-systematycznej-i-praktycznej,1733.html> [dostęp: 3.01.2025]; *Katedra Historii Duchowości*, <https://www.kul.pl/katedra-historii-duchowosci,1731.html> [dostęp: 3.01.2025].

⁷⁹ Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Teologii, *Studia w Sekcji Teologii Duchowości*, <https://www.kul.pl/o-studiach,11677.html> [dostęp: 03.01.2025].

⁸⁰ Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, Wydział Teologiczny, *Władze i struktura*, <https://chat.edu.pl/teologia/o-wydziale/wladze-i-struktura/> [dostęp: 3.01.2025].

⁸¹ *Porozumienie Arcybiskupa Katowickiego i Rektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w sprawie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego*, art. 8; *Uchwała nr 54 Senatu Uniwersytetu Śląskiego z dnia 7 listopada 2000 r. w sprawie utworzenia Wydziału Teologicznego*, art. 3.

z duchowością: tutejsi dogmatycy, prowadząc zajęcia z teologii duchowości w ramach studiów podstawowych (z teologii), ściśle łączą (co bardzo istotne) badania „dogmatyczne” z badaniami z teologii duchowości, zwłaszcza patrystycznej i współczesnej (związanej z pontyfikatem papieża Franciszka) oraz ekumenicznej (m.in. kwestie charyzmatyczne, pentekostalne, ewangelikalne, eklezjologiczne). Owe badania nie wynikają tylko z podejścia pragmatycznego czy z zainteresowań badaczy, gdyż kluczowy jest tutaj namysł nad duchowością zgodnie ze starożytną zasadą *lex orandi – lex credendi*. W związku z tym dotyczą one nie tyle sfery pobożnościowej, ile raczej dogmatycznych podstaw duchowości, wyzwań stojących przed Kościołem i ekumenizmem w wymianie duchowych darów.

Reorganizacja Uniwersytetu Śląskiego zgodnie ze statutem uchwalonym po reformie w 2018 r. zaowocowała likwidacją Katedr w obrębie Wydziałów, które obecnie grupują poszczególne Instytuty. Na Wydziale Teologicznym istnieje tylko Instytut Nauk Teologicznych. W ramach Instytutów powoływane są natomiast zespoły badawcze i urzeczywistniane projekty indywidualne⁸². Aktualnie (rok akademicki 2024/2025) w badaniach nad duchowością realizuje się następujące projekty: *Dysfunkcyjne schematy psychologiczne a życie duchowe*, *Współczesne kierunki eklezjologii, duchowości chrześcijańskiej, pentekostalizmu i ekumenizmu – przejawy, teologia, wyzwania* oraz przez zespół: *W służbie komunii: małżeństwa i rodziny, Kościoła, społeczeństw i narodów* (dwóch badaczy z UŚ, jeden z Uniwersytetu Preszowskiego i jeden z Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu). Specjalistyczne studia z zakresu duchowości realizowane są w dwusemestralnych Studiach Podyplomowych Teologii Duchowości. Słuchacze zdobywają wiedzę z zakresu historii duchowości, teologicznych źródeł duchowości chrześcijańskiej, antropologii, duchowości głównych nurtów chrześcijaństwa, ruchów katolickich, stanów życia, jak też w obszarze rozeznawania duchowego, towarzyszenia duszpasterskiego, powiązania duchowości i psychologii, a także duchowości wymiaru społecznego⁸³.

Nienaukowym obszarem pogłębiania duchowości w kontekście ekumenicznym i międzyreligijnym jest współpraca środowisk chrześcijańskich, żydowskich i muzułmańskich. Część tego projektu stanowi Wydział Teologiczny UŚ, co przekłada się na kierunki badań. Szczególnym wyrazem owej współpracy jest wydawanie *Kalendarza Trzech Religii* oraz różnorodne spotkania międzyreligijne i ekumeniczne na Górnym Śląsku i w Zagłębiu.

⁸² Uniwersytet Śląski w Katowicach, *Struktura*, <https://us.edu.pl/uczelnia/struktura/> [dostęp: 3.01.2025]; *Regulamin organizacyjny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (tekst jednolity)*, § 18, <https://us.edu.pl/wp-content/uploads/pliki/najwazniejsze-akty-prawne/tekst-jednolity-Regulaminu-zalacznik-do-obwieszczenia.pdf> [dostęp: 3.01.2025].

⁸³ Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Nauk Teologicznych, *Zespoły badawcze*, <https://us.edu.pl/instytut/int/projekty-badawcze/projekty-zespolowe/> [dostęp: 3.01.2025]; *Projekty indywidualne*, <https://us.edu.pl/instytut/int/projekty-badawcze/projekty-indywidualne/> [dostęp: 3.01.2025]; Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Teologiczny, *Studia Podyplomowe Teologii Duchowości*, <https://us.edu.pl/wydzial/wtl/studia-podyplomowe/teologii-duchowosci/> [dostęp: 3.01.2025].

WNIOSKI

Teologia duchowości jako subdyscyplina nauk teologicznych, mimo iż najmłodsza, ma swoją specyfikę i konkretne znaczenie w systemie rozumienia Objawienia i dynamiki życia wewnętrznego. Widoczne jest na przestrzeni lat jej dojrzewanie i poszerzanie przez nią zakresu badań. Tradycyjne postrzeganie teologii duchowości jako związanej z teologią moralną (zwłaszcza w wymiarze rozwoju trzech cnót boskich w życiu duchowym bądź cnoty religijności) zostaje przesunięte w stronę teologii systematycznej, zwłaszcza dogmatycznej, albo w kierunku szeroko rozumianej teologii pastoralnej. Integralność teologii, badań i dydaktyki wymaga natomiast uwzględniania wymiaru duchowego na wszystkich płaszczyznach poszukiwań⁸⁴. W ten sposób opisywana rzeczywistość zyskuje praktyczne przełożenie, nie tylko pastoralne, ale i dotyczące duchowej aktywności ochrzczonych. Rzeczowa ocena życia wewnętrznego, zwłaszcza praktyk i fenomenów, domaga się solidnych podstaw doktrynalnych. Prawdy wiary potrzebują duchowego zasymilowania i doświadczenia ich znaczenia życiowego. To powiązanie znajduje swoje odzwierciedlenie w podejmowanych badaniach oraz w strukturze organizacyjnej teologicznych uczelni wyższych.

BIBLIOGRAFIA

- Akademia Katolicka w Warszawie – Collegium Bobolanum, *Podyplomowe Studia Duchowości*, <https://www.akw.edu.pl/oferta-edukacyjna/podyplomowe-studia-duchowosci> [dostęp: 3.01.2025].
- Akademia Katolicka w Warszawie – Collegium Joanneum, *Instytuty i katedry*, <https://akademikatolicka.pl/o-uczelni-2/instytuty-i-katedry/> [dostęp: 3.01.2025].
- Akademia Katolicka w Warszawie – Collegium Joanneum, *Akademia Duchowości*, <https://akademikatolicka.pl/akademia-duchowosci/> [dostęp: 3.01.2025].
- Akademia Katolicka w Warszawie – Collegium Joanneum, *Duchowość dla Warszawy*, <https://akademikatolicka.pl/duchowosc-dla-warszawy/> [dostęp: 3.01.2025].
- Albert-Ludwigs-Universität Freiburg, *Pastoraltheologie*, <https://www.theol.uni-freiburg.de/disciplinae/p/forschung> [dostęp: 22.12.2024].
- Ateneo Pontificio Regina Apostolorum, *Istituto Sacerdos*, <https://www.upra.org/facolta-e-istituti/istituti/istituto-sacerdos/> [dostęp: 19.12.2024].
- Ateneo Pontificio Regina Apostolorum, *Istituto Superiore di Scienze Religiose*, <https://www.upra.org/facolta-e-istituti/istituto-superiore-di-scienze-religiose/> [dostęp: 19.12.2024].

⁸⁴ „Przede wszystkim stałym i priorytetowym kryterium jest kontemplacja i wprowadzenie duchowe, intelektualne i egzystencjalne w serce kerygmatu, to znaczy nieustannie nową i fascynującą radosną nowinę Ewangelii Jezusa [...]” – Franciszek, Konstytucja apostołska *Veritatis gaudium* (2018), 4a.

- Ateneo Pontificio Regina Apostolorum, *Licenza in teologia*, https://www.upra.org/app/uploads/2024/04/Licenza-Teologia-Spirituale_2024-2025.pdf [dostęp: 19.12.2024].
- Bartnik C.S., *Metodologia teologii dogmatycznej*, „Studia Nauk Teologicznych” 2 (2007), s. 165-173.
- Catholic University of America, School of Theology and Religious Studies, *Faculty Profiles*, <https://trs.catholic.edu/faculty-and-research/faculty-profiles/index.html> [dostęp: 22.12.2024].
- Catholic University of America, School of Theology and Religious Studies, *Center for Carmelite Studies*, <https://trs.catholic.edu/faculty-and-research/institutes-and-initiatives/carmelite-center/index.html> [dostęp: 22.12.2024].
- Chmielewski M., *Duchowość*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 226-232.
- Chmielewski, *Teologia duchowości*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 878-883.
- Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, Wydział Teologiczny, *Władze i struktura*, <https://chat.edu.pl/teologia/o-wydziale/wladze-i-struktura/> [dostęp: 3.01.2025].
- Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, *Katedra pastorační a spirituální teologie*, <https://www.cmtf.upol.cz/katedry-a-instituty/katedry/katedra-pastoralni-a-spirituální-teologie/> [dostęp: 22.12.2024].
- Dharmaram Vidya Kshetram, Faculty of Theology, *Eastern Theology*, <https://dvk.in/departments/Theology/course/Eastern-Theology> [dostęp: 29.12.2024].
- Facoltà Teologica del Triveneto, *Licenza (Secondo Ciclo) – presentazione*, <https://www.fttr.it/offerta-formativa/percorso-di-teologia/ciclo-di-licenza-2/secondo-ciclo-presentazione/> [dostęp: 19.12.2024].
- Facoltà Teologica dell’Emilia-Romagna, *Teologia dell’Evangelizzazione*, <https://www.fter.it/teologia-dellevangelizzazione/> [dostęp: 19.12.2024].
- Facoltà Teologica dell’Italia Centrale, *Cattedra in Liturgia Ortodossa*, <https://www.ftic.it/cattedra-ortodossa/> [dostęp: 19.12.2024].
- Facoltà Teologica dell’Italia Settentrionale, *Ordinamento degli studi*, <https://www.ftismi.lano.it/wp-content/uploads/sites/2/2022/02/20220203-Ordinamento-degli-Studi-2.pdf> [dostęp: 19.12.2024].
- Facultad de Teología Redemptoris Mater de El Callao Mater, *Ciclo Teológico*, <https://www.ftrm.edu.pe/programas/ciclo-teologico> [dostęp: 22.12.2024].
- Facultés Loyola Paris, *Diplômes canoniques*, <https://www.loyolaparis.fr/diplomes-canoniques/> [dostęp: 22.12.2024].
- Facultés Loyola Paris, *Philosophie, mystique, religion*, <https://www.loyolaparis.fr/departement/philosophie-mystique-religion/> [dostęp: 22.12.2024].
- Facultés Loyola Paris, *Spiritualité ignatienne*, <https://www.loyolaparis.fr/departement/spiritualite-ignatienne/> [dostęp: 22.12.2024].
- Facultés Loyola Paris, *Théologie pratique et pastorale*, <https://www.loyolaparis.fr/departement/theologie-pratique-et-pastorale/> [dostęp: 22.12.2024].
- Franciszek, Encyklika *Lumen fidei* (2013).

- Franciszek, Adhortacja apostolska *Veritatis gaudium* (2018).
- Gloria L. and Charles I. Clough School of Theology and Ministry, *Spirituality Studies*, <https://www.bc.edu/content/bc-web/schools/stm/academics/spirituality-studies.html> [dostęp: 22.12.2024].
- Gréckokatolícka teologická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, *Katedra systematickej teológie*, <https://www.unipo.sk/greckokatolicka-teologicka-fakulta/katedry/kst-gtf/> [dostęp: 22.12.2024].
- Indian Institute of Spirituality, *Our Courses*, <https://www.iispirituality.org/> [dostęp: 29.12.2024].
- Institut Catholique de Paris, *Département Théologie morale et spirituelle*, <https://www.icp.fr/a-propos-de-licp/decouvrez-licp/facultes-et-instituts/departement-theologie-morale-et-spirituelle> [dostęp: 22.12.2024].
- Institut Catholique de Toulouse, *Certificat de bible et spiritualité*, <https://www.ict-toulouse.fr/formation/certificat-de-bible-et-spiritualite-cbs-teb-2/> [dostęp: 22.12.2024].
- Instytut Duchowości Ignacjańskiej AKW Collegium Bobolanum, *Działalność*, <https://instytutignacjanski.pl/> [dostęp: 3.01.2025].
- Johannes Gutenberg-Universität Mainz, Katholisch-Theologische Fakultät, *Katholische Theologie – Pastoraltheologie*, <https://www.pastoral.kath.theologie.uni-mainz.de/> [dostęp: 21.12.2024].
- Julius-Maximilians-Universität Würzburg, Katholisch-Theologische Fakultät, *Lehrstuhl für Pastoraltheologie*, <https://www.theologie.uni-wuerzburg.de/en/pastoraltheologie/pastoraltheologische-forschung/> [dostęp: 21.12.2024].
- Katholieke Universiteit Leuven, *Institute for the Study of Spirituality*, <https://research.kuleuven.be/portal/en/unit/50043595?hl=en&lang=en> [dostęp: 22.12.2024].
- Katholieke Universiteit Leuven, *KU Leuven Organisational Chart*, <https://www.kuleuven.be/wieiswie/en/unit/regional/50000120> [dostęp: 22.12.2024].
- Katholische Privat-Universität Linz, *Institut für Moraltheologie*, <https://ku-linz.at/theologie/institute/moraltheologie> [dostęp: 22.12.2024].
- Katolícká teologická fakulta Univerzity Karlovy, *Katedra systematické a pastorální teologie*, <https://www.ktf.cuni.cz/KTF-415.html> [dostęp: 22.12.2024].
- Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Teologii, *Katedra Teologii Duchowości Systematycznej i Praktycznej*, <https://www.kul.pl/katedra-teologii-duchowosci-systematycznej-i-praktycznej,1733.html> [dostęp: 3.01.2025].
- Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Teologii, *Katedra Historii Duchowości*, <https://www.kul.pl/katedra-historii-duchowosci,1731.html> [dostęp: 3.01.2025].
- Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Teologii, *Studia w Sekcji Teologii Duchowości*, <https://www.kul.pl/o-studiach,11677.html> [dostęp: 3.01.2025].
- Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*, https://opoka.org.pl/files/24.bkt/09/09/12/877939_AGqw_gaformacijpresbiterowwPolsce.pdf [dostęp: 30.12.2024].
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Watykan 2016, <https://www.clerus.va/content/dam/clerus/documenti/ratio-2026/testo-polacco.pdf> [dostęp: 30.12.2024].

- La Facultad Teológica del Norte de España, *Institutos*, <https://www.teologiavitoria.edu.es/institutos/> [dostęp: 22.12.2024].
- L-Università ta' Malta, *Department of Moral Theology*, <https://www.um.edu.mt/theology/moral/aboutus/> [dostęp: 22.12.2024].
- Nanzan University, キリスト教学科紹介 (tł. *Wprowadzenie do Wydziału Studiów Chrześcijańskich*), <https://www.ic.nanzan-u.ac.jp/JINBUN/Christ/about.html> [dostęp: 29.12.2024].
- Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, *Instytuty i katedry*, <https://pwt.wroc.pl/o-uczelnii/instytuty-i-katedry> [dostęp: 2.01.2025].
- Philosophisch-Theologische Hochschule Benedikt XVI in Heiligenkreuz, *Institut für Spirituelle Theologie und Religionswissenschaft*, <https://www.hochschule-heiligenkreuz.at/institute/08-institut-fuer-spirituelle-theologie-und-religionswissenschaft/> [dostęp: 21.12.2024].
- Philosophisch-Theologische Hochschule Münster, *Graduiertenkurs für Theologie der Spiritualität (Lic. Theol.)*, <https://pth-muenster.de/programm/theologie-der-spiritualitaet-lic-theol/> [dostęp: 21.12.2024].
- Philosophisch-Theologische Hochschule Sankt Georgen, *Institut für Pastoralpsychologie und Spiritualität*, <https://www.sankt-georgen.de/institute/institut-fuer-pastoralpsychologie-und-spiritualitaet/> [dostęp: 21.12.2024].
- Pontifical Faculty of the Immaculate Conception at the Dominican House of Studies, *Academic Catalog 2023–2024*, <https://dhs.edu/wp-content/uploads/2023/08/Academic-Catalog-23-24.pdf> [dostęp: 22.12.2024].
- Pontifical Institute of Theology and Philosophy Alwaye, *Handbook & Calendar 2023–2024*, <http://www.pia.edu.in/website/handbook> [dostęp: 29.12.2024].
- Pontifical Oriental Institute of Religious Studies (Paurastya Vidyāpīṭham), *Programs Offered – Faculty of Theology*, <https://pvpkottayam.in/faculty/faculty-of-theology/courses-offered/> [dostęp: 29.12.2024].
- Pontificia Facoltà Teologica dell'Italia Meridionale – Sezione San Luigi, *Teologia della vita cristiana*, <https://sanluigi.pftim.it/teologia-della-vita-cristiana/> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Facoltà Teologica della Sardegna, *Codici disciplinari Dipartimento di Teologia pratica*, https://www.pfts.it/images/documenti_pdf/Codici%20disciplinari%20Dipartimento%20di%20Teologia%20pratica.pdf [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Facoltà Teologica San Bonaventura – Seraphicum, *Cattedra Kolbiana*, <https://www.sanbonaventuraseraphicum.org/it/cattedrakolbiana> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Facoltà Teologica San Bonaventura – Seraphicum, *Licenza in Francescanesimo – Descrizione dei corsi (2024–2025)*, <https://www.sanbonaventuraseraphicum.org/it/licenza-in-francescanesimo-descrizione-dei-corsi-2024-2025> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Facoltà Teologica Teresianum, *Presentazione della Facoltà*, <https://www.teresianum.net/facolta/presentazione-della-facolta/> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Universidad Católica Argentina, *Estatutos de la Facultad de Teología*, <https://uca.edu.ar/es/facultad-de-teologia/estatutos> [dostęp: 22.12.2024].

- Pontificia Universidad Católica de Chile, Facultad de Teología, *Disciplinary Areas*, <https://teologia.uc.cl/en/research/> [dostęp: 22.12.2024].
- Pontificia Universidad Javeriana, Facultad de Teología, *Teología Sistemática*, <https://teologia.javeriana.edu.co/w/teolog%C3%ADa-sistem%C3%A1tica?redirect=%2Fdepartamento> [dostęp: 22.12.2024].
- Pontificia Università Antonianum, Facoltà di Teologia, *Diploma di licenza in teologia. Indirizzo: spiritualità Anno I*, <https://www.antonianum.eu/facolta/facolta-di-teologia/diploma-di-licenza-in-teologia/indirizzo-spiritualita/anno-i/> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Università Antonianum, Facoltà di Teologia, *Diploma di licenza in teologia. Indirizzo: spiritualità Anno II*, <https://www.antonianum.eu/facolta/facolta-di-teologia/diploma-di-licenza-in-teologia/indirizzo-spiritualita/anno-ii/> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Università della Santa Croce, *Department of Spiritual Theology*, <https://en.pusc.it/teo/dipartimenti/teologia-spirituale/home> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Università della Santa Croce, *Licenza Specializzata in Teologia Spirituale*, <https://en.pusc.it/teo/dipartimenti/teologia-spirituale/piano-degli-studi> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Università Gregoriana, *Centro di Spiritualità Ignaziana*, <https://www.unigre.it/it/spiritualita-ignaziana/> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Università Gregoriana, *Pontificio Istituto Orientale*, <https://www.unigre.it/it/ua/le-missioni/pontificio-istituto-orientale/> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Università Gregoriana, *Teologia morale e teologia spirituale*, <https://www.unigre.it/it/teologia/morale-e-spirituale/> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Università Lateranense, *Facoltà di Teologia*, <https://www.pul.va/facolta-teologia/> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Università S. Tommaso d'Aquino, *Diploma in Teologia Spirituale*, <https://angelicum.it/teologia/it/diploma-in-teologia-spirituale/> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Università S. Tommaso d'Aquino, *Istituto di Spiritualità all'Angelicum*, https://angelicum.it/it/istituti/listituto_di_spiritualita/ [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificia Università Salesiana, *Licenza in Teologia Spirituale: Spiritualità giovanile*, <https://teologia.unisal.it/page/3186-licenza-in-teologia-spirituale-spiritualita-giovanile> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificio Ateneo Sant'Anselmo, *Facoltà di Teologia*, <https://www.anselmianum.com/it/offerta-accademica/facolta-di-teologia> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificio Ateneo Sant'Anselmo, *Licenza in Studi Monastici*, <https://www.anselmianum.com/it/istituto-monastico/studi-monastici/licenza-studi-monastici> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificio Ateneo Sant'Anselmo, *Pontificio Istituto Liturgico*, <https://www.anselmianum.com/it/offerta-accademica/pontificio-istituto-liturgico> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificio Ateneo Sant'Anselmo, *Pontificio Istituto Liturgico. Dottorato in liturgia. Programma dei corsi per l'anno 2024–2025*, <https://drive.google.com/file/d/1-LwtXcgvIXiv9EHjZmAbpxSKxKb0opZu/view> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificio Ateneo Sant'Anselmo, *Pontificio Istituto Liturgico. Licenza in liturgia. Programma dei corsi per l'anno 2024–2025. I semestre*, https://drive.google.com/file/d/1-Yn9nMaBlgnLaQPzm5_4Peie5h2Bkgw1/view [dostęp: 19.12.2024].

- Pontificio Ateneo Sant'Anselmo, *Pontificio Istituto Liturgico. Licenza in liturgia. Programma dei corsi per l'anno 2024–2025. II semestre*, <https://drive.google.com/file/d/1X8tU7UNd0VjsS--8Gjobj7xojPPNlgms/view> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificio Ateneo Sant'Anselmo, *Studi Monastici*, <https://www.anselmianum.com/it/istituto-monastico/studi-monastici> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificio Istituto di Teologia della Vita Consacrata Claretianum, *Corso di Teologia della Vita Consacrata*, <https://www.claretianum.org/offerta-formativa/corso-accademico/> [dostęp: 19.12.2024].
- Pontificio Istituto Patristico Augustinianum, *Cathedra Augustiniana „Agostino Trapè”*, <https://www.patristicum.org/cathedra-augustiniana> [dostęp: 19.12.2024].
- Porozumienie Arcybiskupa Katowickiego i Rektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w sprawie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego*, w: *Powstanie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Dokumenty i relacje*, red. L. Sadzikowska, Katowice 2023, s. 160-162.
- Ratzinger J., *Wprowadzenie do chrześcijaństwa*, tłum. Z. Włodkowa, Kraków 1996.
- Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, *Katedra systematickej teológie*, <https://frcth.uniba.sk/kst/> [dostęp: 22.12.2024].
- Saint Paul University, Faculty of Theology, *G.D. in Contemplative Theology and Spiritual Mentorship*, [https://ustpaul.ca/en/program/g-d-in-contemplative-theology-and-spiritual-mentorship/](https://ustpaul.ca/en/program/g-d-in-contemplative-theology-and-spiritual-mentorship/courses-g-d-in-contemplative-theology-and-spiritual-mentorship/) [dostęp: 22.12.2024].
- Santa Clara University's Jesuit School of Theology, *Courses*, <https://www.scu.edu/jst/academics/courses/> [dostęp: 22.12.2024].
- Słomka J., *Wprowadzenie do teologii katolickiej*, Katowice 2018.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, w: *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst łacińsko-polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2008, s. 824-981.
- St. Mary's University Twickenham London, *Centre for Initiatives in Spirituality and Reconciliation (InSpiRe)*, <https://www.stmarys.ac.uk/research/centres/inspire/background.aspx> [dostęp: 22.12.2024].
- St. Peter's Pontifical Institute, *Affiliated Institutes*, <https://stpeters.org.in/affiliated-institutes/> [dostęp: 29.12.2024].
- The Catholic Institute of Sydney, *Programs and Courses*, <https://cis.catholic.edu.au/current-students/programs-courses/> [dostęp: 22.12.2024].
- The Catholic University of Eastern Africa, Faculty of Theology, *Department of Spiritual Theology*, https://cuea.edu/Theology/?page_id=7130 [dostęp: 29.12.2024].
- Theologische Hochschule Chur, *Lehrstühle*, <https://thchur.ch/ueber-uns/organisation/lehrstuehle/> [dostęp: 22.12.2024].
- Tilburg University, *Tilburg School of Catholic Theology*, <https://www.tilburguniversity.edu/about/schools/theology> [dostęp: 22.12.2024].
- Uchwała nr 54 Senatu Uniwersytetu Śląskiego z dnia 7 listopada 2000 r. w sprawie utworzenia Wydziału Teologicznego*, w: *Powstanie Wydziału Teologicznego*

- Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Dokumenty i relacje*, red. L. Sadzikowska, Katowice 2023, s. 225-227.
- Universidad Católica Boliviana San Pablo, Facultad de Teología, *Estatutos*, Cochabamba-Bolivia 2019.
- Universidad Eclesiástica San Dámaso, *Teología de la Vida Consagrada*, <https://www.sandamaso.es/catedra-de-teologia-de-la-vida-consagrada/> [dostęp: 22.12.2024].
- Universidad Pontificia Comillas, *Instituto Universitario de Espiritualidad*, <https://www.comillas.edu/cihs/facultad-de-teologia/instituto-universitario-de-espiritualidad/> [dostęp: 22.12.2024].
- Universidad Pontificia Comillas, *Organización Facultad de Teología*, <https://www.comillas.edu/cihs/facultad-de-teologia/organizacion/> [dostęp: 22.12.2024].
- Universidad Pontificia de México, *Licenciatura Canónica en Teología Espiritual*, <https://pontificia.edu.mx/grados-pontificios/licenciatura-canonica-en-teologia-espiritual/> [dostęp: 22.12.2024].
- Universidad Pontificia de México, *Licenciatura Canónica en Teología y Cultura Guadalupeana*, <https://pontificia.edu.mx/grados-pontificios/licenciatura-canonica-en-teologia-y-cultura-guadalupana/> [dostęp: 22.12.2024].
- Universidad Pontificia de México, *Maestría en Espiritualidad y Formación de las Vocaciones*, <https://pontificia.edu.mx/posgrados/maestria-en-espiritualidad-y-formacion-de-las-vocaciones/> [dostęp: 22.12.2024].
- Universidad Pontificia de Salamanca, *Cátedras Teología*, <https://www.upsa.es/informacion-alumno-actual/catedras-teologia> [dostęp: 22.12.2024].
- Universität Augsburg, Katholisch-Theologische Fakultät, *Lehrstühle & Professuren*, <https://www.uni-augsburg.de/de/fakultaet/kthf/lehrstuhle-professuren/> [dostęp: 21.12.2024].
- Universität Innsbruck, *Institut für Praktische Theologie*, <https://www.uibk.ac.at/de/praktheol/> [dostęp: 21.12.2024].
- Universität Luzern, *Kirchengeschichte*, <https://www.unilu.ch/fakultaeten/tf/professuren/kirchengeschichte/uebersicht/> [dostęp: 22.12.2024].
- Universität Wien, *Institut für Historische Theologie*, <https://ht-ktf.univie.ac.at/> [dostęp: 22.12.2024].
- Université Catholique d'Afrique Centrale, Faculté de Théologie, *Licence en Théologie*, <https://ucac-icy.net/facultes/faculte-de-theologie/offres-de-formation-faculte-de-theologie/licence-en-theologie/> [dostęp: 29.12.2024].
- Université catholique de Louvain (Louvain-la-Neuve), *Faculté de théologie et d'étude des religions. Les Domaines d'enseignement*, <https://uclouvain.be/fr/facultes/theologie/domaines-enseignement.html> [dostęp: 22.12.2024].
- Université Laval, Faculté de théologie et de sciences religieuses, *Spiritualité et mystique*, <https://www.ftsr.ulaval.ca/recherche/spiritualite-et-mystique> [dostęp: 22.12.2024].
- Université Saint-Esprit de Kaslik, *Faculté des Arts, Humanités et Sciences*, <https://www.usek.edu.lb/faculte-des-arts-humanites-et-sciences/apercu> [dostęp: 29.12.2024].

- Uniwersytet Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny, *Struktura*, <https://teologia.amu.edu.pl/strona-glowna/struktura> [dostęp: 2.01.2025].
- Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydział Teologiczny, *Instytut Nauk Teologicznych. Struktura*, <https://wt.uksw.edu.pl/instytuty/instytut-nauk-teologicznych/struktura/> [dostęp: 3.01.2025].
- Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Teologiczny, *Katedra Teologii Systematycznej*, <https://www.teologia.umk.pl/wydzial/jednostki-wydzialu/katedra-teologii-systematycznej/> [dostęp: 3.01.2025].
- Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Teologiczny, *Studia podyplomowe*, <https://www.teologia.umk.pl/kandydat/studia-podyplomowe/> [dostęp: 2.01.2025].
- Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, *Podyplomowe studia z teologii duchowości*, <https://studiapodyplomowe.upjp2.edu.pl/studia-podyplomowe/podyplomowe-studia-z-teologii-duchowosci-11.html> [dostęp: 2.01.2025].
- Uniwersytet Papieski Jana Pawła II, Wydział Teologiczny, *Struktura i pracownicy*, <https://wt.upjp2.edu.pl/wydzial/struktura-i-pracownicy> [dostęp: 2.01.2025].
- Uniwersytet Szczeciński, Wydział Teologiczny, *Instytut Nauk Teologicznych. Struktura*, <https://teo.usz.edu.pl/instytuty/struktura/> [dostęp: 2.01.2025].
- Uniwersytet Szczeciński, Wydział Teologiczny, *Zespół badawczy: Dziedzictwo Jana Pawła II*, <https://teo.usz.edu.pl/zespol-badawczy-dziedzictwo-jana-pawla-ii/> [dostęp: 2.01.2025].
- Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Nauk Teologicznych, *Projekty indywidualne*, <https://us.edu.pl/instytut/int/projekty-badawcze/projekty-indywidualne/> [dostęp: 3.01.2025].
- Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Nauk Teologicznych, *Zespoły badawcze*, <https://us.edu.pl/instytut/int/projekty-badawcze/projekty-zespolowe/> [dostęp: 3.01.2025].
- Uniwersytet Śląski w Katowicach, *Regulamin organizacyjny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (tekst jednolity)*, <https://us.edu.pl/wp-content/uploads/pliki/najwazniejsze-akty-prawne/tekst-jednolity-Regulaminu-zalacznik-do-obwieszczenia.pdf> [dostęp: 3.01.2025].
- Uniwersytet Śląski w Katowicach, *Struktura*, <https://us.edu.pl/uczelnia/struktura/> [dostęp: 3.01.2025].
- Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Teologiczny, *Studia Podyplomowe Teologii Duchowości*, <https://us.edu.pl/wydzial/wtl/studia-podyplomowe/teologii-duchowosci/> [dostęp: 3.01.2025].
- Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Teologii, *Katedry*, <https://uwm.edu.pl/wt/wydzial/katedry> [dostęp: 2.01.2025].
- Vinzenz Pallotti University, *Fachgebiete Theologie. Lehrstühle – nach Fachgebieten*, <https://vp-uni.de/university/fakultaeten/theologie/fachgebiete/> [dostęp: 22.12.2024].
- Vinzenz Pallotti University, *Institute und Forschung*, <https://vp-uni.de/university/institute-forschung/> [dostęp: 22.12.2024].